

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ
ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
КАФЕДРА ТЕОРІЇ, ПРАКТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

«На правах рукопису»

УДК 811.112.2

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ О.А. Лазебна

(підпис) (ініціали, прізвище)

“ ___ ” _____ 2023 р.

Магістерська дисертація

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 035 Філологія

на тему: «Концепт «війна» в німецькомовному медіадискурсі»

Виконала: студентка 2 курсу, групи ЛН-21мп

Білоконь Катерина Володимирівна _____ (підпис)

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Котвицька В.А. _____ (підпис)

Рецензент: к. філол. н., доцент Сокирська О.С. _____ (підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації
немає запозичень з праць інших авторів без
відповідних посилань.

Студентка _____ (підпис)

Київ 2023

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»**

**Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови**

Рівень вищої освіти — другий (магістерський)

Спеціальність (спеціалізація) — 035 Філологія (035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша — німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О. А. Лазебна

Ініціали, прізвище

« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію
студентці Білоконь Катерині Володимирівні**

1. Тема дисертації «Концепт «війна» в німецькомовному медіадискурсі», науковий керівник дисертації: Котвицька Вікторія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, затверджені наказом по університету № 5028-с від 25.10.2023 р.
2. Термін подання студенткою дисертації: 08.12.2023.

3. Об'єкт дослідження: мовні репрезентанти концепту «війна» в сучасних німецькомовних медіа.
4. Предмет дослідження: концепт «війна» в німецькомовному медіадискурсі.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
 - 1) дослідити поняттєво-категорійний апарат медіадискурсу;
 - 2) проаналізувати чинники та передумови утворення військової лексики;
 - 3) охарактеризувати способи вербалізації концепту «війна» в німецькомовних ЗМІ;
 - 4) розглянути структурно-семантичні особливості вербалізації концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі;
 - 5) дослідити абрєвіацію як спосіб творення військової лексики;
 - 6) проаналізувати перекладознавчий аспект репрезентації концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі;
 - 7) визначити перекладацькі трансформації, що використовуються під час перекладу військової лексики з німецької мови українською.
6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 100 німецькомовних статей.
7. Орієнтовний перелік публікацій: тези у збірнику матеріалів науково-практичної конференції та стаття в науковому журналі.
8. Дата видачі завдання: жовтень 2022 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1	<i>Обґрунтування теоретичних передумов дослідження</i>		<i>вик.</i>

2	<i>Формування програми й методики дослідження</i>		<i>вик.</i>
3	<i>Аналіз досліджуваного матеріалу та виклад і оформлення результатів дослідження</i>		<i>вик.</i>

Студентка

К.В. Білоконь

Науковий керівник дисертації

В.А. Котвицька

РЕЗЮМЕ

У дослідженні проаналізовано концепт «війна» та його складові у сучасних німецькомовних медіа. Для цього розглянуто суть медіадискурсу та визначено особливості формування військової лексики.

Здійснено тематичну класифікацію задля кращого розуміння поняття «військова лексика», яке асоціюється з концептом «війна». Цей процес включав класифікацію лексичних одиниць, що належать до тематики військової справи, та відбір відповідних лексем із сучасних німецькомовних медіавидань: «Der Spiegel», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Focus online», «Zeit online» «Deutsche Welle», «Springer Nature», «Süddeutsche Zeitung», «Die Welt».

У дослідженні проведено аналіз концепту «війна», зміст якого було розкрито шляхом розгляду його основних складових, визначених під час вивчення публіцистичних текстів у німецьких часописах «Der Spiegel», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Focus online», «Zeit online» «Deutsche Welle», «Springer Nature», «Süddeutsche Zeitung», «Die Welt». Усі характеристики цього концепту організовані в єдине функціональне поле для вираження. Структурно-функціональне поле засобів вербалізації описано за таксономічним принципом. Таксономічні елементи водночас об'єднані в єдине функціональне ядро, основна лексика якого характеризує концепт «війна».

Також у межах дослідження звернуто увагу на творення німецької військової лексики, що відіграє основну роль у поповненні військового вокабуляру сучасної німецької мови, яким користуються автори публіцистичних медіатекстів. Було виявлено, що словоскладання та абревіація залишаються найактивнішими його напрямками. В роботі детально проаналізовано лексичні одиниці, сформовані у зазначений спосіб. Подано приклади їх вживання в сучасних німецькомовних текстах.

Окремо розглянуто військову метафору у медіатекстах, що дозволило дослідити сучасну мовну картину світу німців. Виявлені ілюстрації лексико-граматичних характеристик військової метафори у сучасних виданнях

Німеччини демонструють багато спільного у використанні метафори як засобу мовленнєвого вираження у ЗМІ різних лінгвокультур. Водночас простежуються і певні розбіжності.

Ключові слова: медіатекст, концепт, війна, медіадискурс, абревіація, перекладацькі трансформації.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Studie führte eine umfassende Analyse des deutschsprachigen Militärvokabulars und seiner Bestandteile in modernen deutschen Medien durch. Zu diesem Zweck wurde das Wesen des journalistischen Diskurses in den Massenmedien analysiert und die Besonderheiten der Bildung des militärischen Vokabulars ermittelt.

Um den ganzheitlichen Charakter des einheitlichen Konzepts des militärischen Vokabulars, das durch den Begriff «Krieg» vereint wird, besser zu verstehen, wurde thematische Klassifizierung vorgenommen. Hierzu wurden die lexikalischen Einheiten des Militärthemas klassifiziert und die notwendigen Lexeme aus modernen deutschsprachigen Medienpublikationen ausgewählt: «Der Spiegel», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Focus online», «Zeit online», «Deutsche Welle», «Springer Nature», «Süddeutsche Zeitung», «Die Welt».

Zur ordnungsgemäßen Durchführung der Recherche wurde eine Analyse des im deutschen modernen Internetdiskurs weit verbreiteten Begriffs «Krieg» durchgeführt. Der Inhalt dieses Konzepts wird durch seine Hauptbestandteile deutlich, die durch die Analyse journalistischer Texte in den deutschen Magazinen «Der Spiegel», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Focus online», «Zeit online», «Deutsche Welle», «Springer Nature», «Süddeutsche Zeitung», «Die Welt» ermittelt wurden. Alle seine Merkmale organisieren ein funktionales Feld des Begriffsausdrucks. Entsprechend dem Struktur- und Funktionsbereich der Verbalisierungsmittel wird der untersuchte Begriff nach dem taxonomischen Prinzip charakterisiert. Gleichzeitig werden die taxonomischen Elemente zu einem funktionalen Kern zusammengefasst, mit dessen Hilfe das Grundvokabular ausgewählt wurde, das den Begriff «Krieg» widerspiegelt.

Im Rahmen der Studie wurde auch auf den Wortschatz des deutschen Militärvokabulars geachtet, der eine wichtige Rolle bei der Auffüllung des militärischen Wortschatzes der modernen deutschen Sprache spielt, der von den Autoren journalistischer Medien verwendet wird. Es wurde festgestellt, dass Wortbildung und Abkürzungen nach wie vor die aktivsten Bereiche sind. Die mit

diesen Methoden gebildeten lexikalischen Elemente wurden im Detail analysiert. Es werden Beispiele für ihre Verwendung in modernen deutschen Texten gegeben.

Die militärische Metapher in Medientexten wurde ebenfalls betrachtet, was es ermöglichte, das moderne sprachliche Bild der Welt der Deutschen zu berücksichtigen. Die offenbarten Darstellungen der lexikalisch-grammatischen Merkmale der Militärmetapher in modernen Publikationen Deutschlands zeigen viele Gemeinsamkeiten bei der Verwendung der Metapher als Mittel des sprachlichen Ausdrucks in den Massenmedien verschiedener Sprachkulturen. Gleichzeitig lassen sich ihre Unterschiede nachvollziehen.

Schlüsselwörter: Medientext, Konzept, Krieg, Mediendiskurs, Abkürzung, Übersetzungstransformationen.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	10
Вступ	11
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ	15
1.1 Визначення поняттєво-категорійного апарату медіадискурсу	15
1.2 Чинники та передумови утворення військової лексики	26
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ.....	32
2.1 Способи вербалізації концепту «війна» в німецькомовних ЗМІ ...	32
2.1.1 Аббревіація як спосіб творення військової лексики	37
2.2 Структурно-семантичне наповнення концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі	43
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3 ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	56
3.1 Репрезентація концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі: перекладознавчий аспект.....	56
3.2 Перекладацькі трансформації під час перекладу військової лексики з німецької мови українською	63
Висновки до розділу 3.....	70
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТОК.....	84

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	Засоби масової інформації
США	Сполучені Штати Америки
ІТ	Інформаційні технології
EU	Europäische Union
ISW	Institute for the Study of War
NATO	North Atlantik Treaty Organization

ВСТУП

Роль медіа в сучасному світі та посилення інтересу вчених до потенціалу медіатекстів виводить проблему концептів у ряд значних лінгвістичних завдань. Властивості та характеристики медійних текстів пов'язані з аналізом сучасного стану та особливостями функціонування комплексу мовних засобів, які несуть у собі відображення останніх досягнень лінгвістики, психології, семіотики, філософії, філології та інших дисциплін.

Медіа виступають джерелом не просто інформування та комунікації у політичній, соціальній, економічній, релігійній та інших сферах, а й з метою здійснення медійного впливу на одержувача інформації. Публіцистичний дискурс як самостійний вид дискурсу набуває все більшої популярності через розвиток сучасних технологій та збільшення потреби людей в інформації про суспільні справи та участі в них. Відомо, що для публіцистичного дискурсу характерними є інформативність, вплив, експресивність, емотивність тощо. Ці особливості досягаються за допомогою великої кількості виразних мовних засобів.

Широке вживання військової лексики у публіцистичному дискурсі зумовлено тим, що сьогодні спостерігаються змагання, конкуренція, зіткнення та конфлікти майже в усіх сферах життєдіяльності суспільства, держави, світового співтовариства.

Актуальність проблеми, яка вплинула на вибір теми дослідження, зумовлена необхідністю інвентаризації лексичних одиниць, що репрезентують концепт «війна» в німецькомовному медіадискурсі. Під мовними репрезентантами/вербалізаторами досліджуваного концепту в роботі розуміються лексичні одиниці, за допомогою яких репрезентується концепт «війна». Обрані для дослідження матеріали вирізняються різноманіттям одиниць військової тематики і викликають цим інтерес з погляду їх аналізу, зокрема в аспекті перекладу. Таким чином, актуальність кваліфікаційної роботи полягає у необхідності подальшого вивчення німецькомовної військової

лексики, зокрема у публіцистичному дискурсі; крім того, питання перекладу таких одиниць досі залишаються недостатньо вивченими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах наукової теми кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" "Поліпарадигмальний простір лінгвістики XXI століття (німецькомовний контекст)" (державний реєстраційний номер УкрІНТЕІ: 0122U001107, дата реєстрації: 06.02.2022).

Об'єктом дослідження є мовні репрезентанти концепту «війна» в сучасних німецькомовних медіа.

Предметом дослідження є концепт «війна» в німецькомовному медіадискурсі.

Мета дослідження полягає в лінгвістичному описі лексики, що репрезентує концепт «війна» в німецькомовному медіадискурсі, та описі проблем перекладу сучасного публіцистичного тексту.

Задля досягнення мети визначено такі завдання:

- 1) дослідити поняттєво-категорійний апарат медіадискурсу;
- 2) проаналізувати чинники та передумови утворення військової лексики;
- 3) охарактеризувати способи вербалізації концепту «війна» в німецькомовних ЗМІ;
- 4) розглянути структурно-семантичні особливості вербалізації концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі;
- 5) дослідити абрєвіацію як спосіб творення військової лексики;
- 6) проаналізувати перекладознавчий аспект репрезентації концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі;
- 7) визначити перекладацькі трансформації, що використовуються під час перекладу військової лексики з німецької мови українською.

Теоретико-методологічним підґрунтям досліджуваної проблематики є напрацювання таких науковців, як М. Маклюєн, Т. А. ван Дейк, А. Нойберт,

Ф. Бацевич, Т. Нікішина, Н. Поліщук, А. Приходько, О. Хорошун, М. Яцимірська та ін.

Матеріалом для дослідження слугувала вибірка лексичних одиниць, що репрезентують концепт «війна», відібраних із німецькомовних медіавидань «Der Spiegel», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Focus online», «Zeit online» «Deutsche Welle», «Springer Nature», «Süddeutsche Zeitung», «Die Welt».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що концепт «війна» вперше широко і ґрунтовно досліджувався на матеріалі німецьких медіа.

Теоретичне значення роботи полягає в ґрунтовному дослідженні лексичних одиниць військової тематики в німецькомовних медіа. Висновки, зроблені в роботі, сприятимуть розширенню теоретичних основ фахового термінознавства, лексикографії та лексикології.

Практичне значення магістерської роботи полягає у можливості використання опрацьованих матеріалів під час лекційних курсів із лексикології німецької мови, термінознавства, перекладознавства, а також під час систематизації та стандартизації німецької військової терміносистеми. Ці матеріали можуть бути застосовані при створенні німецько-українських словників або довідників, у наукових дослідженнях і публікаціях, а також для аналізу інших лексичних одиниць, пов'язаних із даною тематикою. Перспективою може бути укладання українсько-німецького глосарію лексики, що репрезентує концепт «війна» в німецькомовних медіа.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано у вигляді тез, опублікованих у збірнику матеріалів науково-практичної конференції «Мова, література та культура в сучасному гуманітарному часопросторі» (Київ, 22-23 вересня 2023 р.), а також висвітлено у статті «Сучасний німецькомовний медіа-дискурс та перекладацька проблематика його концептів» видання №8(120) (2023) наукового журналу «Молодий вчений».

Структура і обсяг. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку

використаних джерел (86 позицій) та додатку. Загальний обсяг роботи складає 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

1.1 Визначення поняттєво-категорійного апарату медіадискурсу

У сучасному світі, зважаючи на стрімкий розвиток засобів масової інформації, невпинно зростає обсяг мовлення у сфері масової комунікації. Тексти засобів масової інформації нині є однією з найпоширеніших форм побутування мови, тому інтерес лінгвістів до мови ЗМІ незмінно зростає, а вивчення понять сфери мас-медіа є актуальним завданням лінгвістики.

Ще на початку другої половини ХХ століття відбувся помітний прогрес у розвитку засобів масової інформації та ІТ-технологій. Завдяки тому, що звичні для нас засоби масової інформації та комп'ютерна мережа набирали все більшої популярності, був створений єдиний інформаційний простір та конгломерат багатьох медіапотоків. Інтернет і всі технології, що з ним пов'язані, вважаються одним із найважливіших ресурсів, за допомогою яких можна обробити та розповсюдити великий об'єм інформації [24; 50].

Структуру, типологію та методику медіадискурсу широко досліджували такі іноземні мовознавці: А. Дюрант, А. Белл, Р. Фаулер, М. Монтгомері, Дж. Річардсон, Д. Таннен, Г. Солганик та інші. Серед українських науковців важливим внеском для медіадискурсивних досліджень стали праці таких лінгвістів, як С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Приходько, К. Серажим, Л. Ставицька, О. Сербенська, О. Мацько, І. Мірошниченко та ін. Проте окремі характеристики медіадискурсу потребують подальшого уточнення, оскільки медіадискурс має багато аспектів та не має єдиного тлумачення.

Сучасна лінгвістика пропонує декілька варіантів визначення поняттєво-категорійного апарату «медіадискурс». Канадський науковець М. Маклюен став першим, кому вдалося розтлумачити такі поняття, як «медіа», «мас-медіа», «медійний простір». На його думку, «медіапростір – це спосіб розширення

людини. Тобто розширення можливостей людини і водночас звуження самого простору, доступність до перегляду та участі у подіях у різних куточках планети» [70, с. 301]. Отже, завдяки цій праці доцільно виділити головні риси засобів масової інформації:

- *публічність*, тобто коло користувачів, що є необмеженим;
- *доступність*, тобто незалежність від місця і часу;
- *аудиторія*, яка залежить від виявленого інтересу до того чи іншого засобу інформації.

Значна роль медіадискурсу в сучасному суспільстві пояснюється тим, що стан суспільної свідомості знаходиться під потужним впливом, оскільки всі уявлення, які людина формує про світ, вона отримує з газет, журналів (дискурс преси), радіопередач (радіодискурс), телепередач (дискурс телебачення) та Інтернету [33, с. 68]. І цей перелік є набагато ширшим.

До структурних елементів медіадискурсу деякі науковці, зокрема О. Хорошун, зараховують друковане слово, пресу, телефон, телеграф, радіо, кіно, телебачення, комікс, ігри, рекламні тексти, оголошення [33, с. 66].

Аналізуючи функціональний потенціал медіадискурсу, до головних функцій більшість дослідників відносять інформаційну та апеляційну. Таким чином, до основних характеристик медіадискурсу можна віднести інформативність та сугестивність, при цьому вони тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені: сугестивність не опозиційна інформативності, а накладається на неї [19, с. 123].

Із цим важко не погодитися, оскільки будь-яка інформація, що навіть здається на перший погляд максимально нейтральною, чинить той чи інший вплив на адресата, тому функція впливу певною мірою присутня в медійному дискурсі. Крім інформаційної та апеляційної, варто зазначити й інші, не менш важливі функції будь-якого засобу масової інформації:

- регулятивна (поєднання ідеологічної функції з функцією контролю та маніпуляції реципієнта);
- освітня;

- розважальна;
- рекламна;
- соціалізуюча.

Що стосується типологізації ЗМІ, то слід опиратися на такі компоненти:

- канал передачі (преса, радіо, телебачення, Інтернет);
- тип засобу комунікації (офіційне/неофіційне, приватно-міжособистісне/мережеве);
- цільові установки (функція);
- аудиторія (за віковим, соціальним, економічним, національним, етнічним, гендерним, партійно-політичним та іншими критеріями);
- жанр;
- стилістика;
- комунікативні стратегії (ідентифікація з адресатом, маніпуляція, презентація);
- предметна сфера (бізнес, розваги, мистецтво, шопінг, політика, соціальні відносини, спорт, полювання, гаджети тощо) [24, с. 138].

Український лінгвіст А. Приходько, досліджуючи питання дискурсу, стверджує, що потрібно також окремо виділяти типи дискурсу певних субкультур та етнічних груп, дискурси професіональних та корпоративних відмінностей, дискурси побутового та віртуального спілкування [30, с. 216]. Твердження А. Приходька є переконливими та слухними, оскільки не лише національні дискурси (американський, німецький, український) можуть мати статус дискурсу.

Український вчений у галузі комунікативної лінгвістики та філософії мови Ф. Бацевич класифікує дискурс як комунікативне явище за комунікативними ознаками, зокрема за виявами комунікації в суспільстві:

- дискурс мовчання;
- комунікативний;
- вербальний / невербальний;
- мовний [5, с. 113].

За типами мовлення Ф. Бацевич виокремлює монологічний, діалогічний, наративний, риторичний та іронічний дискурси, за формами мовлення – усний та письмовий дискурси [4, с. 153].

Що стосується жанрів медіадискурсу, то їх розрізняють за рівнем впливу на аудиторію, діапазоном висвітлення реальних подій, образною виразністю, аналізом та узагальненням.

Варто додати, що в розумінні медіадискурсу не останню роль відіграє поняття «медіатекст». Українська науковиця у галузі філології та журналістики М. Яцимірська тлумачить поняття «медіатекст» як усний чи писемний твір масово-інформаційної діяльності та масової комунікації [35, с. 134]. Суть медіатексту як витоку засобу масової інформації полягає у формулюванні певної інформації з метою впливу на громадськість.

Особливістю будь-якого медіатексту вважається постійна відтворюваність і традиційний вибір мовних засобів. Проте водночас медіатексти різняться за своєю відкритістю, стабільністю та тематикою. Саме ці ознаки становлять відмінну особливість, що вирізняє його з-поміж інших.

Дослідивши низку різних наукових робіт, можемо зробити висновок, що поняття «медіадискурс» викликає інтерес у багатьох лінгвістів та науковців інших сфер діяльності вже протягом декількох десятиліть. Проте досі не існує загальноприйнятого, сталого підходу до тлумачення та класифікації цього поняття. Кожен дослідник пропонує визначення поняття «медіадискурс», спираючись на якийсь один аспект дослідження, наприклад, дискурс у вигляді комунікативної взаємодії, конкретної системи, тексту, комунікативного процесу тощо. Проте всі підходи для визначення медіадискурсу не заперечують один одного.

Тому медіадискурс є складним і багатограним феноменом. Для визначення поняттєво-категорійного апарату медіадискурсу дослідники пропонують різноманітні критерії, типи та фактори: модус та середовище спілкування, канал передачі, сфера комунікації тощо. Усі ці та інші класифікації є взаємодоповнюючими, потребують уточнень і узагальнень.

Відмінною характеристикою медіатекстів вважається їхня мовна специфіка, яка зумовлена насамперед адресованістю масової аудиторії.

Хоча історично теорія дискурсу бере свій початок в античних трактатах із риторики та поетики двохтисячолітньої давності [41, с. 87], термін «дискурс» введений у науковий лінгвістичний обіг лише у 50-х роках ХХ ст. вченими Е. Бенвеністом і З. Харрісом незалежно один від другого [41, с. 19]. Спочатку у французькій лінгвістиці дискурс означав мову взагалі, виступаючи синонімом терміну «текст»; тобто поняття, які позначаються цими термінами, розглядалися як тотожні [41, с. 51].

Згодом, у зв'язку з розвитком теорії комунікації, соціолінгвістики, психолінгвістики, зміст вищевказаних понять набуває різного сенсу. Першим лінгвістом, який розмежував поняття тексту та дискурсу, став Т. А. ван Дейк у роботі «Стратегії розуміння зв'язного тексту» (1988 р.). Головна відмінність понять «дискурс» та «текст» полягає в тому, що текст розглядають як явище статичне, а дискурс – як динамічне.

Для дискурсу характерна спонтанність, текст – це явище упорядковане, канонічна форма викладу. Варто також зауважити, що дискурс завжди націлений на реакцію співрозмовника, тоді як текст – це закрита комунікативна система; дискурс орієнтується на конкретну аудиторію, а текст – на уявну, дискурс обмежений у часі, довжину тексту визначають наміри автора. До однієї з важливих відмінностей дискурсу від тексту дослідники зараховують невичерпність дискурсу у виборі вербальних та невербальних засобів в порівнянні з текстом.

Спостереження дослідників доводять, що дискурс та текст мають також і спільні характеристики. Наприклад, Т. А. ван Дейк вказує, що «користувачами» і тексту, і дискурсу є автор і читач, які не завжди безпосередньо контактують один із одним [50].

Похідним від загальної концепції дискурсу є поняття медіадискурсу. Медіадискурс – це сукупність процесів і продуктів мовної діяльності у сфері масової комунікації у всьому багатстві та складності їх взаємодії [41, с. 152].

Медіадискурс можна розглядати через призму його дискретних одиниць, які розділяють інформаційні потоки на окремі фрагменти - медіатексти. Таким чином, вивчення медіадискурсу без аналізу поняття «медіатекст» стає неможливим.

Зрозуміти різницю між медіатекстом і медіадискурсом можна через комунікаційну модель, яка відіграє одну з найважливіших ролей у теорії комунікації, структуруючи процеси людського спілкування. Універсальний варіант комунікаційної моделі включає такі компоненти комунікації:

- відправник повідомлення;
- одержувач повідомлення;
- канал;
- зворотний зв'язок;
- саме повідомлення;
- процеси кодування та декодування повідомлення;
- ситуація спілкування або контекст.

Т. А. ван Дейк зазначає, що дискурс може мати структури, які не можуть достеменно називатися лінгвістичними або не можуть повністю бути пояснені за допомогою лінгвістичної граматики. У лінгвістичній теорії дискурсу ми маємо справу лише із загальними умовами, семантичними та прагматичними, які визначають правильну оформленість, можливість інтерпретації, прийнятність будь-якого дискурсу в конкретній мові [50, с. 59].

Із розвитком ЗМІ та розширенням віртуальної інформації дослідники стали частіше згадувати про медіадискурс. Це досить нове явище, яке утворює зв'язкове інформаційне поле ЗМІ. Слід наголосити на різних аспектах розуміння медіадискурсу, враховуючи когнітивні настанови відправника (ідеологічною спрямованістю конкретного тексту, його ідеями та ставленням), а також характеристики цільової аудиторії, на яку цей текст спрямований.

Комунікативний проєкт масмедійного дискурсу полягає у прямому впливі на суспільну свідомість, спрямовуючи її відповідно до соціального блага, яке розвиває суспільство.

Масмедіа забезпечують процес масової комунікації та реалізують свій світоглядний ресурс, спрямований на «когнітивну обробку соціуму та індивіда з метою формування особливої картини світу» [61].

Згідно з І. Г. Мірошніченко, «сучасний масмедійний дискурс, через поєднання великої кількості інтегральних частин, є головним консолідуючим середовищем для соціуму, що формує погляди, настрої, настанови» [36, с. 3-4]. Масмедійний дискурс націлений на безпосередній вплив на свідомість суспільства та створення актуальної думки серед громадськості.

Масмедійний дискурс має специфічну (яка має масовий характер) аудиторію та працює в режимі понятійних (ідентифікуючих), метафоричних, образно-символічних та ціннісних смислів.

Поняття «масмедійний дискурс» належить до процесу обміну інформацією між усіма учасниками суспільства з метою формування громадської думки щодо важливого аспекту соціального життя.

Масмедіа роблять вибір: на сторінках ми бачимо лише сотню із мільйона подій. Цей відбір базується на конкретних ціннісних фільтрах. Тобто те, яку інтерпретацію масмедіа виберуть, визначає, чи буде певна інформація привертати увагу суспільства і отримувати соціальний статус.

Спосіб вибору та подачі матеріалу визначається соціальною позицією масмедіа та особливостями цільової аудиторії. Дискурс масмедіа розглядається як соціально обумовлений процес створення, репродукції, об'єктивації та передачі в масмедійних текстах соціально значущих змістовних форм, що відображають особливості суспільної свідомості та масмедійної (названої в сучасній теорії і публіцистичної) картини світу [4; 6; 35].

Існують різні підходи до розуміння медіадискурсу, засновані на когнітивних настановах автора (ідеологічній спрямованості конкретного тексту та його ідеях), характеристиках цільової аудиторії, для якої цей текст призначений, а також на лінгвістичних, екстралінгвістичних стратегіях, що використовуються для подання інформації в тому чи іншому тексті.

Медіапростір – це простір, в якому існує медіадискурс. В залежності від комунікативно-інформаційних каналів виділяють різновиди медіадискурсу, які реалізуються за допомогою різних мовних засобів та стратегій.

У дискурсах медіапростору наміри відправника сприймаються отримувачем як власні. Повідомлення, що передається за допомогою комунікативно-інформаційних каналів, спрямоване відправником на конкретний сегмент соціуму та впливає як на колективну свідомість, так і на свідомість кожного індивіда. Засоби масової інформації лише транслюють факти й інформацію, але й через свідомий відбір виділяють та тлумачать події оточуючої дійсності, впливаючи на свідомість окремих особистостей та формуючи громадську думку.

Внаслідок цього відбуваються зміни як у структурі, так і у стилістиці засобів масової інформації, інтенція яких полягає у відтворенні нових соціально-філософських концепцій у суспільстві. Це призводить до створення абсолютно нових методів і способів вивчення мови в сучасному науковому просторі.

У науковому дискурсі дослідники виділяють такі типи медіадискурсу:

1) за комунікативними функціями:

- публіцистичний дискурс;
- реклама дискурс;
- PR-дискурс;

2) каналами реалізації:

- теледискурс;
- радіодискурс;
- комп'ютерний дискурс [50; 61].

Ці категорії медіадискурсу передбачають наявність конкретних засобів комунікації. Наприклад, теледискурс характеризується аудіовізуальною комунікацією, радіодискурс - лише аудіокомунікацією, а комп'ютерний дискурс використовує аудіовізуальні засоби. Вони мають структурні, стилістичні та композиційно-мовні особливості. Публіцистичний дискурс спрямований на

аналіз поточних подій, що призводить до оцінки цих подій у контексті минулого або майбутнього. Учасники комунікації можуть перебувати на чималій відстані один від одного не лише географічно, але й в історично-часовому аспекті. Жанрове різноманіття цього виду дискурсу представлено так: інформаційні жанри, аналітичні жанри, сатиричні жанри, художньо-публіцистичні жанри.

І. Г. Мірошниченко визначає медійний дискурс як «соціально детерміноване лінгвальне явище (функційним середовищем якого є медійний простір), спрямоване на обмін суспільно значущою інформацією; певне когнітивно-прагматичне середовище, яке продукує та транслює на широку аудиторію інформаційні, ідеологічні й оцінні смисли» [36, с. 43]. Дистинктивними особливостями цього дискурсу є медіазалежність, реалістичність, мультимодальність, інтердискурсивність, спрямованість на широку масову аудиторію, дистантність мовленнєвого акту, динамічність, спектакулярність, інтенсивна експресивність [36, с. 4].

Предметна сфера виявляється в медіадискурсі не лише як абстрактна ідея, але й через конкретні знаково-символічні форми, використовуючи мовні одиниці, мовні акти та засоби вираження. Важливо відзначити, що хоча значення мовних параметрів переважно обумовлені цілями дискурсу, інтеракція між ними не завжди очевидна. Наприклад, деякі форми пропагандистського дискурсу, такі, як реклама, часто використовують мовні акти, що не намагаються переконати, як це може здатися на перший погляд, але скоріше описують та оцінюють.

Узагальнено можна виявити зв'язок між характером медіадискурсу та його прагматикою, з одного боку, і рівнем ясності семантики мовних одиниць, з іншого боку. Якщо медіадискурс більше спрямований на передачу фактичної точності (опис реальності), то лексичні одиниці стають більш однозначними та експресивно нейтральними. Навпаки, коли метою є вплив, це передбачає широкое використання семантично неточних або багатозначних лексичних одиниць [69, с. 114].

Предметна область медіадискурсу включає в себе концепти, які формують тематичне і смислове «ядро». Наприклад, якщо політичний медіадискурс обертається навколо концепцій влади та держави, то науковий медіадискурс стосується концепцій істини та знання. Загалом можна виділити такі типи об'єктів, які часто зустрічаються в медійному просторі: соціальні, психічні, віртуальні та фізичні [70].

Тексти як одиниці медіадискурсу мають неоднозначний статус у медіадискурсі. Ідентифікація мети, типу об'єктів, характеру використання мовних одиниць та засобів вираження – все це можливо за умови інтерпретації певного «зрізу» медіадискурсу як тексту [14, с. 44].

Залежно від типу дискурсу у ньому можуть домінувати ті або інші види та типи тексту. Так, тезові тексти характерні для рекламного та політичного медіадискурсів, тоді як наративні – для публіцистичного та інколи новинних дискурсів.

Залежно від фокусування уваги дослідника на тому або іншому параметрі медіадискурсу, можна виділити такі умовні напрямки дискурс-аналізу масмедіа, як (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Умовні напрямки дискурс-аналізу масмедіа (за Т. А. ван Дейком) [84].

Зміст усіх параметрів медіадискурсу тісно пов'язаний між собою та орієнтований на реалізацію медіадискурсом певної функції, тож очевидно, що необхідно враховувати всі вищезазначені напрямки аналізу, а не обмежуватися лише одним з них, оскільки кожен повинен підтверджувати результати інших видів аналізу.

У межах медіалінгвістики мова ЗМІ може бути розглянута в основному як різнобічне дискурсивне явище, в якому всі мовні процеси відображені у поступовій динаміці і відтворюють сучасну картину світу.

Головна особливість медіадискурсу пов'язана, насамперед, зі специфікою його функціональної спрямованості. Як правило, інформація, яка міститься в різних джерелах ЗМІ, повинна бути не просто «сухим» перерахуванням тих чи інших подій та фактів. Навпаки, вона повинна бути яскраво, виразно та емоційно подана, щоб привернути широку увагу громадськості [11, с. 91].

Отже, можна визначити, що стилістична та семантична особливість медіадискурсу полягає в тому, що йому властивий як стиль повідомлення, так і стиль впливу. Саме тому медіадискурс викликає значний інтерес для лінгвістичного й перекладацького аналізу, оскільки змішання різних стилів створює цілком певні образи, які зрештою формують глобальну картину світу і негайно відбиваються у мові.

У результаті в медійних текстах лексично нейтральна лексика нерідко співіснує, з одного боку, з науковою, офіційно-діловою, а з іншого боку, зі словами літературними, навіть поетичними. Крім того, можна зустріти слова та вирази, які стосуються зниженої, розмовної лексики.

Найбільш показовим у плані вивчення структурно-семантичного та перекладознавчого аспектів особливостей медіадискурсу вважається аналіз газетних та журнальних публікацій. На матеріалі їх текстів можна наочно показати, як автори різних публікацій використовують різноманітні прийоми,

щоб прикрасити викладену ними інформацію та надати їй максимальної виразності.

1.2 Чинники та передумови утворення військової лексики

Сьогодні переклад військової лексики має дуже важливе значення для суспільства: від точності перекладу може залежати встановлення та розвиток дипломатичних відносин між країнами, успішне ведення військових дій та переговорів між народами, а також життя людей; від грамотності перекладача залежить не лише тлумачення військових та історичних документів, книг тощо, але й вірно складені протоколи та тексти різних видів, оскільки військові тексти можуть мати різні жанри, які вимагають створення власних структур. Військова лексика заповнила масмедійний дискурс.

Розвиток міжнародних відносин, підтримання порядку та безпеки у світі сприяли розвитку цієї сфери. Загалом, військова термінологія і лексика відповідають сучасному рівню наукових досягнень та військових знань, які широко охоплюють безліч військових понять, викладених в офіційних документах і в медійному дискурсі. Через багатогранність сфери використання військової лексики та особливого, найбільш точного значення, яке більшість звичайних термінів приймає в ній, визначити її межі досить важко [72, с. 15].

«Вихід» військових термінів за межі сфери їхнього початкового застосування та їх входження у повсякденне мовлення громадян вказує на ескалацію ситуації в світовій політиці, явних та прихованих конфліктів між державами, військової агресії одних проти інших, а також про формування лексичного шару, який швидко поповнюється новими одиницями через соціально-політичні та науково-технічні чинники. Таке розширення лексичного складу військової сфери визначається переважно впливом медіа, що широко освітлюють події у світі. Це створює потребу в багатоплановому дослідженні військово-технічних термінів, з урахуванням їхньої подвійної природи, а саме

належності одночасно і до загальномовного словникового рівня мови, і до лексики обмеженого професійного використання.

Військова лексика активно використовується переважно у текстах, що стосуються військової тематики та представлена військовою лексикою, яка увійшла до загального мовного обороту, військовими термінами та лексикою розмовної мови. Часте використання термінології та розмовної лексики, а також дотримання мовних норм у мовному спілкуванні визначаються рівнем соціального контролю. Зміст уявлень суспільства про військову тему існує на рівні суспільної офіційної свідомості (військова термінологія) та на рівні соціальної повсякденної свідомості (військовий сленг) [69, с. 36].

У текстах книжкової мови лексичні одиниці розмовної мови носять цитатний характер, вони витягнуті з текстів усно-мовленнєвого спілкування і оформлюються як цитати, з лапками, або іншими поясненнями своєї приналежності до стилю. Терміни, професіоналізми та жаргонізми відрізняються внутрішньою формою слова.

Межа між військовими термінами, професійною та жаргонною лексикою у сфері мови та мовлення пролягає не лише у розрізненні «загальне – конкретне» в їх семантиці, як це неважко встановити, наприклад, зіставляючи терміни *бій* і *наземний бій*, а й також у розрізненні образності внутрішньої форми слова, яка спирається на образність навколишнього світу.

Війна як соціальне явище представляє результат сприйняття людиною дійсності, вербалізується в різних дискурсах.

Визначення військової лексики у термінологічних словниках відсутні. Проаналізувавши низку джерел, формулюємо узагальнене визначення: військова лексика – це слова та словосполучення, призначені для точного найменування осіб, предметів та явищ військової сфери, а також для спілкування людей у військовому середовищі. До військової лексики належать найменування військових підрозділів, назви військових звань та посад, найменування військовослужбовців, предметів їхнього одягу, зброї, захисних засобів тощо.

Оскільки функціональний та антропоцентричний підходи до вивчення мовних явищ посилюються, проблема функціонування військової лексики в текстах стає дедалі актуальнішою. Ця лексика розглядається в художній літературі, публіцистиці, рекламних текстах та політичному дискурсі.

Велика увага, яку надають сучасні ЗМІ використанню військової лексики, вимагає детального дослідження її ролі та функціонування в сучасній німецькій мові [80, с. 103].

Оскільки військова термінологія має особливий стиль, призначений для документів та офіційного спілкування, то використання такої термінології в ЗМІ зумовлює поєднання відразу двох стилів: газетно-публіцистичного та офіційно-ділового. Варто також пам'ятати, що інколи військові терміни можуть використовуватися не в прямому, а в переносному / метафоричному значенні. Засоби масової інформації нерідко використовують військову метафору задля виразнішої передачі та опису тої чи іншої події.

Військовий термінологічний апарат є корисним як для автора, так і для адресата матеріалу ЗМІ. Перший може використовувати ці терміни для вираження впевненості та передачі цього відчуття у письмовий текст, особливо важливо для журналістів, які, власне, й створюють матеріали для ЗМІ.

Переклад військової лексики є одночасно складним та важливим процесом, оскільки кожна країна має свої національні особливості у військовій сфері, які відображені у термінології. Такі реалії та поняття стають особливо важливими, коли практично неможливо знайти термінологічні відповідності у різних мовах [69, с. 167].

У такому контексті компетенція перекладача визначатиметься двома чинниками. По-перше, умінням грамотно оперувати наявними фоновими знаннями, а по-друге, знанням механізмів перекладацьких трансформацій та можливості застосовувати їх на практиці.

Серед труднощів перекладу військової лексики є питання адекватності та еквівалентності перекладу, оскільки необхідно передати точний зміст. Ця проблема може виникати за типовою причиною – відсутність схожих понять у

мові перекладу або неповна відповідність терміну. Проте труднощі можуть виникнути і через різні системи військових звань та відмінності у структурах армій у різних державах.

Тактика пошуку буквальної відповідності понять мови оригіналу та мови перекладу часто призводить до втрати специфічності. Водночас, у стилі військових документів може спостерігатися неоднорідність у випадках, коли в тому самому тексті поєднуються як застарілі форми висловлювання, властиві книжковій мові, так і розмовні звороти.

Висновки до розділу 1

Отже, теоретичні засади дослідження концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі полягали у визначенні поняттєво-категорійного апарату медіадискурсу. Медіадискурс має багато аспектів та не має єдиного трактування. Аналізуючи функціональний потенціал медіадискурсу, до головних функцій більшість дослідників відносять інформаційну та апеляційну.

Таким чином, до основних характеристик медіадискурсу можна віднести інформативність та сугестивність, при цьому вони тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені: сугестивність не опозиційна інформативності, а накладається на неї. Однією з ключових особливостей сучасного тексту масової інформації, відмінної від звичайного тексту, є його багатовимірність. Це означає, що вербальні, аудитивні, візуальні та інші компоненти поєднуються в одному тексті.

Багато в чому поширення лексичних одиниць, пов'язаних з військовою справою, визначається впливом медіа, які широко освітлюють події, що відбуваються у світі. Це створює необхідність проведення багатоаспектного дослідження військової термінології, оскільки її лексичні одиниці властиві двоїста природа. Це виявляється в тому, що вони належать як загальнонародному прошарку словникового складу мови, так і до лексики обмеженого професійного застосування. У зв'язку з цим виникає необхідність багатоаспектного дослідження військових термінологічних одиниць, яким властива двоїста природа, тобто їх належність одночасно і до загального прошарку словникового складу мови, і до лексики обмеженого професійного застосування.

Мовний обіг військової лексики обмежується переважно текстами, які стосуються військової тематики. Він включає в себе військову термінологію, а також лексичні одиниці, що стали загальноновживаними в мовному спілкуванні, включаючи розмовну мову. Використання термінологічних і розмовних виразів,

а також дотримання мовної норми в мовному спілкуванні, залежить від рівня соціального контролю. Зміст уявлень суспільства про військову тему існує на рівні суспільної офіційної свідомості (військова термінологія) та на рівні соціальної повсякденної свідомості (військовий сленг). Проблематика функціонування військової лексики в тексті стає все більш актуальною з посиленням функціонального та антропоцентричного підходів до дослідження мовних фактів. Військова лексика розглядається і в мові творів художньої літератури, і в рекламному тексті, у політичному дискурсі, а також – у мові публіцистики, яка є актуальною для цього дослідження.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

2.1 Способи вербалізації концепту «війна» в німецькомовних ЗМІ

Важливою особливістю військової лексики є її стилістична нейтральність. Німецькій військовій термінології також властиві певні національні особливості, а саме – наявність великої кількості складних термінів, усічених термінів-словосполучень, наприклад, *Einzel- und Gruppenzielen* (поодинокі та групові цілі). Ці терміни виникли з необхідності називати багатофункціональні поняття, які складаються з кількох слів і мають загальний компонент. Обов'язковим компонентом усічених термінів-словосполучень є сполучник «und» («і»).

Також національною особливістю німецької військової лексики є скорочені військові терміни, що використовуються з метою мовної економії. Скорочені військові терміни вживаються й в українській військовій термінології, але в німецькій мові вони використовуються набагато частіше і є складнішими, адже концепт «війна» в німецькій мовній картині світу має широке лексичне поле.

Негативна конотованість концепту «війна» пояснює неможливість інтерпретації цієї події як вид норми.

Із просторової точки зору існує кілька можливостей вербалізації війни:

- подія у обмеженому просторі: у цьому випадку обмеженість визначається завершеністю видимих географічних обрисів об'єкта;
- форма-обмежувач: війна може бути репрезентована в мові як розмежувач простору і території, сутності, що обмежує доступ до чогось, найчастіше – до порятунку, свободи;
- єдине ціле з матеріалом: слова, які відносяться до концепту «війна» не вживаються в контекстах у відриві від військового матеріалу.

Мінімальний набір понять для успішної мовної реалізації концепту «війна» складається з його суб'єктів – представників соціальної групи, народу, які постраждали від війни чи збройних нападів. У контексті цього дослідження інтерес проявляється зокрема у специфіці вербалізації поняття «війна», яке можна розглядати як антропогенну надзвичайну ситуацію.

Доречно наголосити на полідименсійному характері концепту «війна» у медіапросторі Німеччини. Ця обставина дозволяє говорити про різноманіття мовних засобів, що використовуються з метою вербалізації війни та пов'язаних із нею понять, таких як «ворожість», «озброєне насильство» та ін., та виділити низку безпосередніх характеристик: об'єкт, суб'єкт, час, місце, дія тощо:

Farea al-Muslimi, Forschungsstipendiat für den Nahen Osten und Nordafrika bei Chatham House, einer in London ansässigen Denkfabrik, stimmt dem zu. «Dieser Krieg ist eine einmalige Gelegenheit für die Huthi-Gruppe, ihrer lokalen Bevölkerung ihre pro-palästinensische, anti-israelische und anti-amerikanische Position zu demonstrieren». Al-Muslimi weist zudem darauf hin, dass die Huthi-Angriffe ein geringes Risiko darstellten. «Israel wird wahrscheinlich nicht mit einer substanziellen neuen Kriegsfront konfrontiert» [38]. – Фареа аль-Муслімі, дослідник Близького Сходу та Північної Африки Chatham House, лондонського аналітичного центру, погоджується: «Ця війна є унікальною можливістю для групи Хуси продемонструвати місцевому населенню свою пропалестинську, антиізраїльську та антиамериканську позицію». Аль-Муслімі також зазначає, що атаки хуситів становили низький ризик. «Навряд чи Ізраїль зіткнеться зі значним новим фронтом війни».

Метафоричне і метонімічне перенесення також є достатньою мірою ефективним та продуктивним способом вербалізації концепту «війна» у пресі ФРН. Залежно від комунікативних намірів редакційно-авторської колегії видання, війна може бути тематично представлена як театральна постановка чи сцена, полювання, гра, політичне або економічне протистояння, ворожнеча, збройна агресія.

Зауважимо, що «концепт, як багатокomпонентне і складне явище, не характеризується чіткою організацією. Проте, у нього є ряд концептуальних ознак, що дозволяють визначити його з певним ступенем точності. Одним із таких способів подання його внутрішньої структури є опис концепту з точки зору ядра і периферії» [28, с. 502].

Структурно концепт «війна» найчастіше репрезентується на рівні суб'єкта прямим дериватом «воїн» (*Krieger*) та «військовополонений» (*Kriegsgefangene*), що утворює, водночас, лексичні одиниці та групи, які включають характеристики суб'єкта:

Russland wird laut des «Institute for the Study of War» (ISW) ein Bataillon aus ukrainischen Kriegsgefangenen an die Front schicken. Das stellt einen klaren Verstoß gegen die Genfer Konvention dar. Wolodymyr Selenskyj kündigt weitere Reformen für einen EU-Beitritt an [65]. – За даними Інституту вивчення війни, Росія відправить на фронт батальйон українських військовополонених. Це є явним порушенням Женевської конвенції. Володимир Зеленський анонсує подальші реформи для вступу до ЄС.

Об'єктна сфера поняття включає дві великі когнітивні категорії – «війна в ім'я» із зазначенням причини та «війна проти» із вказівкою противника. Війна як дія вербалізується у німецькій онлайн-пресі з позиції персоніфікації (*війна приходить, грабує, вирує*), метафори вмістилища (*йти на війну*), метафори механіки (*війна влаштована, працює, діє певним чином*), раціоналістичної моделі (*війна коштує скільки-то, експортувати війну*).

Тимчасова аспектуалізація війни пов'язана з цифрами та датами. Найбільш поширені моделі – *війна будь-якого року; війна, що розпочалася у ... році*, а також *війна як точка відліку*, що фіксується лексичними одиницями з префіксами *до-* і *після-*: (*довоєнний, післявоєнний*):

Lebenshaltung und Ernährungslage des Deutschen Volkes in der Gegenwart Gegenüber der Vorkriegszeit [77]. – Рівень життя і харчування німецького народу в сучасному порівнянні з довоєнним періодом.

Israelis und Palästinenser sollen [nach dem Krieg] Seite an Seite in ihren eigenen Staaten leben, mit einem gleichen Maß an Sicherheit, Freiheit, Chancen und Würde [79]. – Ізраїльтяни та палестинці повинні жити пліч-о-пліч у своїх власних державах [після війни], з однаковими рівнями безпеки, свободи, можливостей і гідності.

Завдяки прямим і дотичним номінаціям можлива вербалізація поняття. До функціональних одиниць дискурсивного вираження входять слова, які можуть бути непохідними або похідними лексичними одиницями. Вони мають різну будову і можуть бути як номінативними, так і номінативно-оцінними. У межах даної роботи вивчається група мовних одиниць, об'єднаних спільним значенням – військові дії.

При створенні функціонального ядра найважливішим аспектом вважається правильний відбір лексеми. Тому під час відбору зверталась увага на те, чи всі елементи ядра об'єднані спільним концептом, чи входять до ядра лексичні одиниці, об'єднані спільним значенням, чи широко використовуються вони у масмедійних текстах, та як часто лексеми зустрічаються у текстах ЗМІ.

Враховуючи ці критерії, було визначено найбільш вживані лексеми:

Der Krieg – війна (слово повідомляє громадськість про стан конфлікту, суперечності в конкретній країні або між іншими країнами, державами, народами):

Das israelische Militär gewährt Zivilisten ein vierstündiges Zeitfenster zum Verlassen von Gaza-Stadt. Zwischen 10 und 14 Uhr (13 Uhr MEZ) sei sicheres Passieren möglich, teilt das Militär mit. In Gaza-Stadt lebten vor dem Krieg etwa ein Drittel der 2,3 Millionen Einwohner des Küstengebiets [43]. – Ізраїльські військові дають цивільним особам чотиригодинне вікно, щоб залишити місто Газа. Військові кажуть, що безпечний прохід можливий з 10:00 до 14:00 (13:00 за центральноєвропейським часом). До війни приблизно третина з 2,3 мільйона жителів прибережного регіону проживала в місті Газа.

Можна стверджувати, що в німецькомовному медіадискурсі лексична одиниця *Krieg* є відображенням картини світу німців. Яким би не був порядок,

який притаманний німецькому менталітету, він завжди створює відчуття безпеки, а будь-яке порушення встановлених правил посилює тривогу і може сприйматися як провісник катастрофи [6].

Der Konflikt – конфлікт (використовується в німецьких ЗМІ для маркування різного рівня складності суперечностей, конфліктних ситуацій між країнами, політичними діячами тощо, як в одній країні, так і на міжнародному рівні):

«Der Konflikt über den Überfall Russlands auf die Ukraine war ein Konflikt, der sich diplomatisch abbildete, der zwischen Regierungen stattfand», sagt Bernhard Zand im Podcast [46]. – «Конфлікт навколо нападу Росії на Україну був конфліктом, який був зображений дипломатично, який був між урядами», – говорить Бернхард Занд у подкасті.

Die Waffe – зброя (цю лексему використовуємо для опису тих ситуацій, коли використовувалася зброя, переважно в ході проведення військових конфліктів):

Kriegswaffen machten den Angaben zufolge mit einem Wert von knapp 19 Millionen Euro nur etwa sechs Prozent des Gesamtvolumens aus [55].

Der Kampf – боротьба (ця лексема вказує на те, що за певних умов відбувається подія, пов'язана із конфліктом, військовими операціями чи виявом насильства):

Im Norden finden derzeit Kämpfe statt [43].

Der Angriff – напад (використовується в німецьких ЗМІ для позначення незаконного втручання військ на територію чужої держави, часто з використанням військових засобів, зброї та тактик):

Israel meldet weitere Angriffe auf mutmaßliche Stellungen der Hamas [43].

Die Macht – сила (вживається задля опису ситуації на політичному рівні або задля визначення влади/сили між тими учасниками, які знаходяться у військовому конфлікті):

Wie im Rausch greift Adolf Hitler am 8. November 1923 nach der Macht – und scheitert. Aber gestoppt ist er nicht [62].

Die Gewalt – насилля (використовується для опису нападу, який часто пов'язаний із насиллям та жорстокістю):

Jahr um Jahr wurden seitdem neue Fälle von sexualisierter Gewalt enthüllt [64].

Важливо також зазначити, що вказані лексеми зустрічаються також у композитах. Наприклад:

das Kriegsgefangenenlager – табір військовополонених;

die Kriegsgefangenen – військовополонені;

das Kriegsrecht – військовий стан;

der Kriegsbeginn – початок війни;

das Kriegsende – кінець війни;

die Wunderwaffe – надзброя;

die Waffenlieferung – постачання зброї;

die Nuklearwaffen – ядерна зброя;

die Chemiewaffen – хімічна зброя.

Отже, в межах функціонального поля визначено таксономічні елементи ядра, які об'єднуються спільним концептом, а також наведено актуальні лексеми у текстах німецьких онлайн-медіа. Мовні одиниці класифіковано за ступенем наближення до ядра концепту «війна», куди входять поняття, які визначають основний зміст ядра; поняття, що становлять найближчу зону ядра, та поняття, що перебувають на межі концепту.

2.1.1 Абревіація як спосіб творення військової лексики

У Німеччині часто орієнтуються на західні (американські) політичні стандарти і цінності. У досліджуваних текстах фіксуємо вживання низки запозичень з англійської мови, спостерігаються вони у вигляді абревіатур у німецькому військово-політичному дискурсі (*NATO* – *North Atlantik Treaty Organization*, *EU-Battlegroups*, *ISAF* – *International Security Assistance Force*, *Saceur* – *Supreme Allied Commander Europe* та ін.).

Одним зі способів формування військової лексики є запозичення, які відтворені фонетичними та морфологічними засобами однієї мови морфем, словами або словосполученнями іншої мови. Як приклад можна навести такі номінації:

das Manöver (маневр) – запозичення з французької мови;

der Kreuzer (крейсер) – запозичення з голандської мови;

die Uniform (уніформа) – запозичення з французької мови.

Сучасний стан німецької мови визначається сильним впливом глобалізації, що призвела до утворення специфічних термінів для об'єктів, предметів та концепцій. Це призвело до значного розширення використання скороченої лексики. Поява скорочень у військовій лексиці сучасної німецької мови зумовлено тим, що, по-перше, у військовому термінологічному апараті переважають довгі словосполучення та важковимовні терміни, а, по-друге, в концепті «війна» постійно з'являється безліч нових понять, що тягне за собою утворення нових термінів:

Nach US-Außenminister Antony Blinken hat sich nun auch Bundesaußenministerin Annalena Baerbock (Grüne) vom G7-Außenministertreffen in Tokio zu einer möglichen Friedenslösung für den Gazastreifen geäußert [39]. –

Після міністра закордонних справ США Ентоні Блінкена федеральний міністр закордонних справ Анналена Бербок («Зелені») також прокоментувала можливе мирне рішення для сектора Гази на зустрічі міністрів закордонних справ G7 у Токіо.

Сенс скорочення лексичних одиниць полягає у передачі змістового сенсу, що призводить до підвищення ефективності комунікації. Тобто поняття «аббревіація» можна розглянути як економію мовних засобів: з окремих частин реально існуючих слів і словосполучень утворюються нові, раніше не існуючі одиниці – аббревіатури.

Очевидна різноманітність та активність військових аббревіатур є переконливими доказами їх важливої ролі в мові медійного дискурсу. Специфіка військової лексики полягає в тому, що вона надто близько підходить

до глобальних світових питань, таких, як безпека держави, геополітична протидія, військово-наукова стратегічна перевага, політичне партнерство та ін.:

Mit dem Ausstieg Russlands aus dem KSE-Vertrag legen die NATO-Staaten das Abkommen auf Eis [83]. – Із виходом Росії з Договору про роззброєння звичайних сил у Європі країни НАТО призупиняють його.

In einer gemeinsamen Erklärung aller 31 NATO-Staaten heißt es, wenn sich die Allianz an die Übereinkunft halte, ohne dass Russland dies tue, sei dies nicht nachhaltig. Alle alliierten Vertragsstaaten wollten nun die Anwendung des KSE-Abkommens im Einklang mit ihren völkerrechtlichen Rechten so lange wie erforderlich aussetzen [83]. – У спільній заяві всіх 31 країн НАТО йдеться про те, що якби Альянс не дотримувався угоди без Росії, вона не буде довготривалою. Усі держави-учасниці Альянсу тепер хотіли б призупинити застосування Договору про роззброєння звичайних сил у Європі на стільки, скільки це буде необхідно відповідно до їхніх прав згідно з міжнародним правом.

Завдяки абрєвіації, велика частина інформації залишається прихованою від необізнаних людей, для яких володіння такого роду знаннями є вкрай небажаним. Водночас, необхідність абрєвіації у медійному дискурсі висока через стислість форми та незвичайної ємності змісту.

У німецькій мові поширення абрєвіатури обумовлено аналітичною тенденцією її розвитку, де за мінімальної адаптації до граматичної будови нове або запозичене слово може повноцінно функціонувати. Загальновідомо, що найпродуктивнішим способом словотвору в німецькій мові є словоскладання, себто стягування двох і більше кореневих основ в одне слово. «Завдяки словоскладанню є можливість максимально точно охарактеризувати предмети і явища відразу за кількома ознаками. Для термінів-комполітів характерними є точність, компактність, економність форми, однозначність, семантична єдність, інформативність» [20, с. 162]. Проте, варто зауважити, що останнім часом у німецькій мові істотно зросла кількість скорочених слів.

Аналізуючи внутрішньомовні чинники, слід зазначити, що абрєвіація можлива, насамперед, через високу надмірність природних мов. Німецька мова

відноситься до змішаного типу, але у ній поєднуються ознаки аналітизму (значну роль відіграє порядок слів, службові слова) і синтетизму (характерні чергування голосних у корені, система закінчень).

Характер абрєвіатури залежить від характеру вихідної одиниці:

- багатоконпонентні словосполучення → ініціальні скорочені одиниці;
- двоконпонентні словосполучення → еліпси́си;
- прості слова → усічення;
- набірні (зі складними основами) → слова-злиття [16, с. 6].

Статус слова абрєвіатура отримує у мові з придбанням особливих структурних та семантичних властивостей, але насамперед – свого лексичного значення:

Dennoch konnten die Angreifer dort offenbar keine Geländegewinne verzeichnen, wie aus dem täglichen Lagebericht des Institute for the Study of War (ISW) hervorgeht [66]. – Водночас, нападникам, очевидно, не вдалося там закріпитися, як видно зі щоденного звіту про ситуацію від Інституту вивчення війни (ISW).

Незважаючи на успішне функціонування абрєвіатур військової тематики у медійному дискурсі, існує чимало проблем, які потребують вирішення. Наприклад, недостатньо ефективно створюються спеціалізовані словники абрєвіатур. Крім того, недостатня увага приділяється розробленню методів та прийомів розуміння абрєвіатурної термінології.

Процес абрєвіатурної номінації у військовій сфері чітко не регламентований, відсутні рекомендації щодо стандартизації абрєвіатур для впорядкування їх формування та полегшення їх сприйняття.

Додаткові труднощі створюють взаємопроникнення та інтернаціоналізація абрєвіатурних термінів. Ситуація посилюється під час збігу графічної або фонетичної форм абрєвіатур. Зростання кількості абрєвіатурних термінів обумовлює внутрішньогалузеву синонімію, так само як і омонімію, які ускладнюють тлумачення та адекватне розуміння абрєвіатур у німецькій мові.

На наше переконання, доцільно класифікувати аббревіатури за такими тематичними групами, які найчастіше зустрічаються в німецькомовному медіадискурсі.

1. Бойова техніка:

AF (Aufklärungsflugzeug) – літак-розвідник;

RZM (Radzugmittel) – колісний тягач;

DFE (Drehfunkfeuer) – радіомаяк кругового випромінювання;

MAB (Motorausbildungsboot) – навчальний катер.

2. Звання:

BCH (Brigadeführer) – командир бригади;

GA (Generalarzt) – бригадний генерал медслужби;

S (Stabsoffizier) – офіцер штабу;

Zugf. (Zugführer) – командир взводу.

3. Зброя:

MZ (Mehrzweckmunition) – багатоцільові боєприпаси;

GBB (Gleiteintauchbombe) – плануюча протичовнова авіаційна бомба;

BMK (Bordmaschinenkanone) – бортова автоматична гармата.

4. Військові радіоустановки:

EATZ (elektronische automatische Telefonzentrale) – електронна автоматична телефонна станція;

RA (Richtantenne) – антена спрямованої дії;

FKS (Funkkommandosender) – радіопередавач команд.

5. Структурні підрозділи:

Zg. (Zug) – взвод;

PzBtl (Panzerbataillon) – танковий батальйон;

RVP (Regimentsverbandplatz) – полковий медичний пункт;

FmKp (Fernmeldekompanie) – рота зв'язку.

6. Організації та угоди:

NATO – Північно-Атлантичний альянс;

VN (Vereinte Nationen) – Організація об'єднаних націй;

GAS (Globale UN-AntiterrorStrategie) – Глобальна контртерористична стратегія ООН;

IKRK (das Internationale Komitee vom Roten Kreuz) – Міжнародний комітет Червоного Хреста;

ISW (Institute for the Study of War) – Інститут дослідження війни;

KSE (Abrüstungsvertrag über konventionelle Streitkräfte in Europa) – Договір про роззброєння звичайних сил у Європі;

INF-Vertrag (Mittelstrecken-Nuklearstreitkräfte-Vertrag) – Договір про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності;

SBU (Security Service of Ukraine) – Служба безпеки України;

GUR (Militärnachrichtendienst) – Головне управління розвідки Міністерства оборони України;

SRD (Streifendienst) – Патрульна служба.

Der ukrainische Geheimdienst SBU bestätigte einheimischen Medien den Drohnenangriff [43]. – Українська спецслужба СБУ підтвердила місцевим ЗМІ факт атаки безпілотною.

Der ukrainische Militärnachrichtendienst (GUR) berichtete zuletzt, das Kühlbecken sei von Russland vermint worden [67]. – Служба військової розвідки України (ГУР) нещодавно повідомила, що охолоджувач замінований Росією.

Скорочення в сучасній німецькій мові є дуже продуктивним способом словотвору і, загалом, скорочення та аббревіатури спостерігаються значно частіше, ніж в українській мові. Значення аббревіатур можуть не збігатися з повною формою, що може призводити до смислових помилок. Залежно від написання вони можуть мати різні значення, що варто враховувати під час перекладу.

2.2 Структурно-семантичне наповнення концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі

Реалії сучасного суспільно-політичного життя на глобальному рівні породжують появу в мові різноманітної лексики, зокрема – пов'язаної з тематикою війни. Для німецької мови це не є чимось новим, адже відголоски тяжкого минулого німецького народу віддзеркалилися в лексиці. Не випадково свого часу у мові в активному обігу був рідкісний прикметник «бійцівський, бойовий» (*kämpferisch*), який і нині є вживаним.

CSU-Parteitag: Seehofer gibt sich kämpferisch [43]. – Парти́йна конферен́ція ХСС: Зеєгофер войовничий.

In seinem ersten Interview nach der Lungentransplantation gibt sich Lauda kämpferisch und dankt Sebastian Vettel [73]. – У своєму першому інтерв'ю після пересадки легенів Лауда демонструє бойовий характер і дякує Себастьяну Феттелю.

Слово «войовничий» (*kriegerisch*) стало занадто вузьким, раніше нагадувало лише про справи війни, було воно і надто простодушно-відвертим, видаючи задиристість і загарбницький характер націонал-соціалістів. Замість цього поширеним став прикметник «бійцівський» [13, с. 19], залежно від інтерпретації.

Taliban geben sich weiter kriegerisch. – Таліби продовжують діяти войовничо.

Haute Couture startet kriegerisch und sinnlich [47]. – Висока мода починається войовничо і чуттєво.

In seinem eigenen Haus aber toben Auseinandersetzungen, die US-Medien als «kriegerisch» bezeichnen [40]. – Але в його власному будинку відбуваються сутички, які американські ЗМІ описують як «войовничі».

Und der kam über die Jahrhunderte oft mit Europa in Kontakt – mal friedlich über Händler, mal kriegerisch über Kreuzritter und Eroberer [49]. – І протягом

століть вона часто вступала в контакт з Європою – іноді мирно через торговців, іноді обережно через хрестоносців і завойовників.

Während der La-Tène-Zeit – also der Zeit vom 5. Bis zum 1. Jahrhundert v. Chr. – gaben sie sich ausgesprochen kriegerisch und drangen bis nach Norditalien, Nordspanien und Kleinasien vor [48]. – У латинський період – період з V по I століття до н.е. – вони були надзвичайно войовничими і проникли в Північну Італію, Північну Іспанію та Малу Азію.

Це слово в узагальненій формі означає напружений, в будь-якій ситуації націлений на самоствердження (захистом або нападом), безкомпромісний стан духу і волі. Зловживання словом «бійцівський» в точності відповідає зношуванню поняття «героїзм» при помилковому, штучному його застосуванні [86, с. 195].

Війна передбачає локально обмежені, проте інтенсивні бойові дії. Будучи інформаційною структурою та складним ментальним формуванням, що відображає знання, досвід, думки, судження носіїв мови та культури, концепт «війна» є основою до створення численних метафор у німецькій мові.

У німецькомовній пресі війна та збройні конфлікти представлені з точки зору власних геополітичних уявлень та системи цінностей сучасного суспільства Німеччини. Для вираження концепту «війна» використовуються метафори, пов'язані з досить обмеженим числом концептів.

Метафори зі сферою-джерелом «війна» є найчастішими в медіадискурсі. З одного боку, цей факт пояснюється «загальною агональністю» і «конфліктністю мислення» сучасної людини. З другого, лексична «незамкненість» військової лексики від загальнолітературної мови сприяє проникненню військової метафори у всі сфери життя. Крім того, проникнення мілітарної лексики в інші сфери, насамперед у вигляді метафори, пояснюється великою роллю військової галузі у розвитку людства.

Військова метафора використовується в ЗМІ для опису гострих політичних ситуацій та напруженості в дипломатичних відносинах, загалом, для нагнітання ситуації, але цим не обмежується. Серед функцій військової

метафори у медіатекстах можна виділити привернення уваги реципієнта та вплив на нього за рахунок створюваної драматичної емоційної забарвленості, формування картини світу в центрі якої «боротьба», а не, наприклад, «театр», розповідь про рішучі та інтенсивні дії в різних сферах діяльності. Деякі дослідники також зазначають, що військова метафора носить іноді химерний та несподіваний характер, що сприяє посиленню впливу на адресата.

Жорсткий характер президентських кампаній, міжпартійна боротьба, атаки політиків та інші явища політичного життя в Німеччині відбиваються за допомогою військової метафорики. Лінгвісти Й. Маттес [68], Г. Штікель [78] вважають, що політичний простір за допомогою військової метафори ділиться на «своє» та «вороже», і виключається можливість мирного співіснування та врегулювання питань, що свідчить про незрілість суспільства і ставить під сумнів його здатність шукати мирні шляхи вирішення проблем. Слід також звернути увагу, що міцній інтеграції мотивів війни у німецьку лінгвокультуру сприяла саме багата історія війн германців/німців.

Метафоричні висловлювання із семою «війна» не обов'язково описують військові реалії та пов'язаних з ними акторів, а також не використовуються апріорі в контексті з негативним емоційним забарвленням. Військові поняття настільки органічно влилися у соціальну сферу, що інколи не сприймаються негативно, якщо, звичайно, не описують трагічні події, та активно використовуються в німецькому медіадискурсі.

Метафорична модель ПОЛІТИКА – ЦЕ ВІЙНА представлена в німецьких медіа такими лексемами:

der Machtkampf – боротьба за владу;

bekämpfen – побороти;

besiegen – перемогти;

der Wahlsieg – перемога на виборах;

die Wahlniederlage – поразка на виборах;

mobilisieren – привести в бойову готовність;

der Kleinkrieg – локальна війна;

kapitulieren – здатися;

der Säbel – шабля;

die Schlagwaffe – холодна зброя та ін.

Діяльність країни-агресорки Росії також у німецьких медіа може описуватись за допомогою військової метафорики з такими фреймами, як «зброя», «війна», «військові дії», «поразка у війні», «перемога у війні», «військові символи». Саме поняття «війна» зустрічається при описі взаємодії з Росією як перший компонент (наприклад, *der Kriegsverursacher* – ініціатор війни), так і як другий компонент лексем:

der Sanktionskrieg – санкційна війна;

der Informationskrieg – інформаційна війна;

der Kulturkrieg – війна культур.

Дії РФ на міжнародному рівні описуються за допомогою термінів з англійської мови *soft power* – м'яка сила, *hard power* – жорстка сила, а також за допомогою наступних лексем та похідних від них:

erobern – завойовувати;

kämpfen – боротися;

die Front – фронт;

verlieren – програвати;

gewinnen – вигравати;

die Schlagkraft – ударна сила;

das Vernichten – знищення;

die Waffe – зброя;

der Gegner – противник;

der Feind – ворог.

У нашій класифікації для виявлення метафор, які належать до концепту «війна», використовується не лише фрейм як засіб організації уявлень, упорядкованих знань і типових ситуацій, які зафіксовані у пам'яті людини. Розглядаються також і вплив ітеративності сем, що пов'язують рамку та фокус метафори у складних словах, а також вплив ізотопії у тексті.

У ході аналізу німецькомовного медіадискурсу у межах концепту «війна» виділяємо такі види метафор, узагальнюючи підходи німецьких лінгвістів Й. Маттес [68], Г. Штікель [78]:

I. Метафори, пов'язані з ітеративністю (повторюваністю) сем всередині складного слова, в ході чого рамка метафори набуває додаткову сему за рахунок фокусування метафори.

У процесі утворення метафор актуалізуються ядерні диференціальні семи та периферійні:

Eine Waffenruhe angesichts vieler toter Zivilisten lehnt Israel ab und zieht einen Vergleich zum Kampf gegen die Nazis im Zweiten Weltkrieg [43]. – Ізраїль відкидає припинення вогню, незважаючи на багато загиблих мирних жителів, і порівнює це з боротьбою проти нацистів у Другій світовій війні.

Рамкою метафори в цьому випадку виступає слово *Waffe*, яке має потенційну сему «*bewegungslos*» (коли зброя не використовується). Друга частина складного слова (*-ruhe*) має ядерну сему «*bewegungslos*» (порівн.: *Ruhe – Bewegungslosigkeit*), що внаслідок ітеративності сем робить можливим поєднання цих двох слів, передача слову *Waffe* семи «*bewegungslos*», яка підтримується наявною у *Waffe* тією ж семою, і формування цієї метафори.

Так само, як і вище, можна пояснити утворення метафори *Truppenbewegungen* у наступному контексті, в якому слово *Truppen* має потенційну сему «*Veränderung der Lage*», оскільки війська складаються з людей, які мають здатність рухатись. А в слові *Bewegungen* (пор. *Bewegung – das [Sich]bewegen von jemandem durch Veränderung der Lage, Stellung, Haltung*) сема «*Veränderung der Lage*» є ядерною.

Die Daten der Truppenbewegungen lassen darauf schließen, dass Putin zu Beginn der Invasion das Ziel verfolgte, ukrainische Kampfverbände im Osten von Norden und Süden kommend in einer Zangenbewegung einzukesseln [58]. – Дані про переміщення військ свідчать про те, що на початку вторгнення метою Путіна було оточити українські бойові частини на сході в кліщі з півночі та півдня.

II. Метафори, виникнення яких пов'язані з ізотопією у тексті, під час чого рамка метафори набуває додаткової семи за рахунок фокусу метафори. Семантична ізотопія будується на принципах надмірності, яка забезпечує розподіл смислів у мовному ланцюзі за рахунок наявності ітеративних сем. Наприклад:

Öltanker vor Jemens Küste: Lauert hier die nächste Gefahr für das Krisengebiet? [58] – Нафтовий танкер біля узбережжя Ємену: тут ховається наступна небезпека для зони кризи?

Viele dieser Flüchtlinge haben Koranschulen gegründet, in denen sie ihre Schüler religiös ausbilden, aber wohl auch auf den bewaffneten Kampf vorbereiten [57]. – Багато з цих біженців заснували школи Корану, в яких вони навчають своїх учнів релігійному, а також готують їх до збройної боротьби.

Рамка «*bewaffneter Kampf*» отримує сему *Gefahr* за рахунок фокусу метафори *Krisengebiet*, в якій сема *Gefahr* виводиться з наступного:

Krise – schwierige Lage, Situation, Zeit [die den Höhe- und Wendepunkt einer gefährlichen Entwicklung darstellt];

Schwierigkeit, kritische Situation;

Zeit der Gefährdung, des Gefährdetseins. Gefährdung Syn. Bedrohung. Bedrohung Syn. Druck, Gefahr [51].

Зазначимо, що логічно сему *Gefahr* можна вивести і з лексичних одиниць *bewaffnet* і *Kampf* у словосполученні «*bewaffneter Kampf*».

III. Фреймові метафори

1. Метафори, виникнення яких пов'язані з фоновими знаннями, загальними для всіх, в межах певного фрейму.

2. Вживання лексичних одиниць одного фрейму з лексичними одиницями іншого фрейму:

Keine Begrüßung, kein Lächeln, nur ablehnende Körpersprache: Beate Zschäpe scheint entschlossen, mit Machtspielen gegen ihre Verteidiger den NSU-Prozess zu torpedieren. Sie bringt das Gericht in eine schwierige Situation [74]. – Жодного вітання, жодної усмішки, лише негативна мова тіла: Беате Зшепе,

схоже, сповнена рішучості торпедувати судовий процес у *NSU* силовими іграми проти своїх захисників. Це ставить суд у скрутне становище.

Метафора *NSU-Prozess zu torpedieren* утворилася на основі взаємодії двох фреймів «правосуддя» та «збройний конфлікт на морі».

3. Метафори, виникнення яких пов'язані з фоновими знаннями, загальними для всіх. Наприклад:

Nato-Generalsekretär Jens Stoltenberg hat die russische Nuklear-Aufrüstung scharf kritisiert. «Das nukleare Säbelrasseln Russlands ist ungerechtfertigt, destabilisierend, und es ist gefährlich», sagte Stoltenberg am Dienstag in Brüssel nach einem Besuch bei EU-Kommissionschef Jean-Claude Juncker [58]. – Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг різко розкритикував нарощування ядерної зброї Росією. «Брязкання Росією ядерною зброєю є невиправданим, дестабілізуючим та небезпечним», – сказав Столтенберг у вівторок у Брюсселі після візиту до голови Комісії ЄС Жан-Клода Юнкера.

Таким чином, при розгляді в пресі метафор, пов'язаних із концептом «війна» виявлено:

- метафори, пов'язані з ітеративністю (повторюваністю) сем всередині складного слова, в ході чого рамка метафори набуває додаткової семиза рахунок фокусу метафори;

- метафори, виникнення яких пов'язане з ізотопією в тексті, в ході чого рамка метафори набуває додаткової семи за рахунок фокусу метафори;

- фреймові метафори;

- метафори, які виникають при взаємодії двох фреймів, семантичні поля яких не пов'язані ітеративністю сем, немає також ізотопії в тексті, проте семи фокусу доповнюють рамку;

- метафори, в яких є загальна сема у рамці та у фокусі, де рамка передбачала б ще й наявність стереотипів.

При цьому не виявлено метафор, які виникають при взаємодії двох фреймів, семантичні поля яких не пов'язані з ітеративністю або ізотопією у тексті, а також взаємовпливової (інтеракційної) метафори.

Проведений аналіз показав, що виявлені ілюстрації лексико-граматичних характеристик військової метафори у сучасних виданнях Німеччини демонструють багато спільного у використанні метафори як засобу мовленнєвого вираження у ЗМІ різних лінгвокультур. Водночас простежуються і розбіжності.

Під час усвідомлення предметів реальної дійсності, у свідомості носіїв різних мов поряд із сигніфікативним поняттям, що відображає сутнісні характеристики, є й конотативний зміст, який зумовлює асоціативне співвідношення предмета із предикативним або кваліфікуючим аспектами, що за ним закріплені.

Розглянемо лексику військової тематики в німецьких ЗМІ, де описується діяльність США. Зовнішня політика Сполучених Штатів, участь у військових діях гарячих точок планети, втручання у збройні конфлікти в інших країнах спричинюють те, що США часто згадується у повідомленнях та новинах, присвячених військовим діям.

Що стосується німецькомовних медіа, то тут варто зазначити, що і в статтях на інші теми журналісти використовують лексику, яка має яскраво виражене військове забарвлення. Прикладами вираження військової тематики є такі лексеми, як *der Kampf, der Krieg, die Strategie, kämpfen*:

Vor dem Hintergrund des Handelskrieges mit den USA will die Volksrepublik möglichst viele Staaten Asiens auf mehr Kooperation und freien Handel einstimmen [38].

Лексична одиниця *Handelskrieg* (торгова війна) не лише підкреслює журналістську оцінку цієї політики, а й викликає у свідомості реципієнта певні асоціації та сприяє формуванню відповідного образу країни. Найчастіше для формування агресивного та войовничого образу США закріплюється також одночасне вживання інших лексем асоціативного ряду «війна»:

Die Beziehungen zwischen den USA und China sind seit einiger Zeit auf einem Tiefpunkt. Für Streit sorgen auch Chinas Rückendeckung für Russlands Krieg in der Ukraine, Drohungen gegen Taiwan und der anhaltende Handelskrieg [43]. –

Відносини між США та Китаєм деякий час перебувають на низькому рівні. Підтримка Китаєм війни Росії в Україні, погрози Тайваню та триваюча торгова війна також викликають суперечки.

Europa und die USA waren dagegen blauäugig. Doch jetzt darüber zu lamentieren, bringt nichts. Die Zölle bringen erst recht nichts, sie machen bloß beide Seiten ärmer und zerstören Vertrauen [58]. – Європа і США, навпаки, були наївними. Але скаржитися на це зараз не допомагає. Тарифи не приносять користі, вони лише роблять обидві сторони біднішими та руйнують довіру.

Дієслово *zerstören* (руйнувати) лише посилює негативне ставлення до актуальної політики США.

Аналогічна ситуація спостерігається також у текстах, опублікованих у медіа за часів президента Б. Обами. Наприклад:

Wir können gegen die Europäer kämpfen, rhetorisch gegen sie kämpfen... B. Obama [43]. – Ми можемо боротися з європейцями, боротися з ними риторично... Б. Обама.

Зазначена цитата президента США Б. Обами вміло «вирвана» журналістом із контексту його промови та використана у статті. Концепт «війна» в цьому прикладі актуалізується за допомогою дієслова *kämpfen*, що викликає асоціації з агресивними військовими діями, і решта фактів, які у подальшому тексті сприймаються через призму війни. Повтор дієслова *kämpfen* сприяє закріпленню концепту «війна» у свідомості реципієнта. Таким чином, США представляють реципієнту агресором.

Додаткове маніпулятивне значення у вказаному прикладі має генералізація прихильників певної точки зору. Цей прийом базується на вживанні займенника «ми» з розмитим змістом, на узагальненні, що дозволяє перенести думку однієї людини на всю державу.

Також стилістичним прийомом, на основі якого будується це висловлювання Барака Обами, є апосіопеза. Апосіопеза – прийом, який порушує постулат кількості інформації з метою маніпуляції, а також висловлювання, що полягає в навмисному недоговорюванні, що

супроводжується особливою інтонацією, а на письмі позначається трьома крапками.

Використання військової лексеми у висловлюванні, і за нею використання прийому апосіопези залишає читачеві свободу самому закінчити (додумати) повідомлення. Проте вживання наприкінці речення мовної одиниці, яка стосується військової тематики, визначає подальші думки реципієнта.

У наступному прикладі також можна спостерігати використання тематичної та стилістично забарвленої лексики:

US-Haushaltsstreit: Countdown für die Sparbombe [43]. – Суперечка щодо бюджету США: Зворотний відлік до бомби жорсткої економії.

У наведеному висловлюванні концепт «війна» реалізується за допомогою лексеми *die Bombe*, що відноситься до військової тематики. При описі економічної стратегії США, журналісти використовують цю лексему, щоб створити у контексті відтінок небезпеки.

Цю ситуацію посилює лексема *Countdown*, запозичена з англійської мови, яка має значення «зворотний відлік часу». Таким чином, у реципієнта актуалізується концепт «війна» через призму викликаного асоціативного ряду, пов'язаного із запущеним механізмом бомби, за допомогою чого і створюється певний образ агресивної економічної політики США.

Наступний приклад ілюструє актуалізацію концепту «війна» на прикладі уривка з публікації, яка не пов'язана з військовою тематикою.

Schwer bewaffnete Polizisten in Soldatenkluft rollen auf gepanzerten Fahrzeugen durch die Straßen. Sie tragen Stahlhelme und Gasmasken. Mit Maschinengewehren zielen sie auf Menschen links und rechts am Gehweg. Immer wieder quellen Wolken aus beißendem Tränengas auf. Die Kampfszenen spielten sich vorige Woche nicht im Irak oder in Afghanistan ab, sondern mitten in Amerika: in der Kleinstadt Ferguson im Bundesstaat Missouri [86]. – Вулицями на бронетехніці катаються озброєні до зубів поліцейські у військовій формі. Вони носять сталеві каски та протигази. Ліворуч і праворуч від тротуару цілять з автоматів. Хмари їдкоого сльозогінного газу продовжують підніматися. Батальні сцени минулого

тижня розгорталися не в Іраку чи Афганістані, а посеред Америки: у маленькому містечку Фергюсон у штаті Міссурі.

У цьому прикладі йдеться не про військові дії, а про заворушення, що сталися в маленькому містечку в Америці, в ході яких постраждало багато людей. Концепт «війна» у статті актуалізується за допомогою вживання журналістом лексики, яка стосується військової тематики: *schwer bewaffnete Polizisten, die Kampfszenen, gepanzerte Fahrzeuge, mit Maschinengewehren auf Menschen zielen.*

Загалом, структура військової лексики в німецьких медіа є цілісною і зв'язковою системою слів, об'єднаних віднесеністю до війни, збройних конфліктів. Ця система розділена на підсистеми (тематичні групи), що можуть розглядатися як окремі предметні галузі військової сфери (найменування озброєння, осіб за військовим званням, документації, лексика, пов'язана також із військовим побутом тощо).

Військова лексика в німецькій мові загалом формується на семантичній основі німецької мови, також на формальних елементах, які переважно запозичені із західноєвропейських мов, насамперед – з англійської, яка має статус міжнародної мови, і вплив якої, з-поміж інших, є чи не найбільшим. Ці елементи більше відповідають сфері спеціального вживання, вони стали доповненням того кола елементів військової лексики, який існує в німецькій мові. Зміни у структурі стосуються, по-перше, втрати одвічних ад'єктивних поєднань, по-друге, вироблення складніших за формою найменувань, у яких велику роль відіграє морфолого-синтаксична закріпленість слів, що входять до їх складу. Таким чином, слід зазначити, що це й визначає структуру військової лексики німецького медійного дискурсу.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи, можна сказати, що головною особливістю німецької військової лексики у текстах ЗМІ є її неоднорідність, образність та поліфункціональність. Введення в публіцистичний текст спеціальної лексики з концептом «війна», часто незнайомої широкому колу читачів, супроводжується одночасним включенням до матеріалів загальнонаукової лексики та слів загального вживання, які необхідні для розуміння галузевих, вузькогалузевих та нових термінів військової тематики.

Використання в публіцистичному тексті термінологічної, професійної та іншомовної лексики, створеної за допомогою засобів метафоризації, не лише слугує для реалізації інформаційної функції новинного тексту, але й надає йому особливої образності та емоційної свіжості.

Все це сприяє виконанню одного з основних завдань журналіста при створенні текстів з використанням концепту «війна» – зробити максимально зрозумілим і доступним для широкої читацької аудиторії повідомлення і при цьому зберегти його інформативність, яскравість та привабливість.

Способи вербалізації концепту «війна» в німецькомовних ЗМІ є різноманітними. Мінімальний набір понять для успішної мовної реалізації концепту «війна» складається з його суб'єктів – представників соціальної групи, народу, яка постраждала від когось і чогось військового.

Одним із способів формування військової лексики є запозичення, які відтворені фонетичними та морфологічними засобами однієї мови морфем, словами або словосполученнями іншої мови. Вони відображаються зокрема в аббревіації. У німецькій мові поширення аббревіатури обумовлено аналітичною тенденцією її розвитку, де за мінімальної адаптації до граматичної будови нове або запозичене слово може повноцінно функціонувати. Загальновідомо, що найпродуктивнішим способом словотвору в німецькій мові є словоскладання, тобто стягування двох і більше кореневих основ в одне слово. Аббревіація ж

завжди вважалася просто одним із прийомів формування слів, проте, зазначимо, що останнім часом кількість скорочених слів у німецькій мові істотно зросла.

Структурно-семантичний аспект представлення концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі може бути відображено військовими метафорами. Щоб отримати право бути названим, явище повинно набути реальних форм втілення та міцно увійти у свідомість людини як один із елементів існуючого навколо неї світу.

РОЗДІЛ 3

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

3.1 Репрезентація концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі: перекладознавчий аспект

Переклад військової лексики вважається одним із видів спеціального перекладу, ключовою особливістю якого є висока термінологічність, проте при роботі з текстами публіцистичного спрямування найчастіше зустрічаються слова, пов'язані з концептом "війна", які є загальноживаними в німецькій мові. Але в деяких випадках військова лексика не має еквівалентів або відповідних лексичних одиниць у мові перекладу – або, навіть якщо вони є, вони можуть не передавати потрібного значення.

Німецькомовна військова лексика складна для перекладу, оскільки йдеться не лише про передачу значень слів, а й про їхнє перенесення в культуру іншої мови. Під час перекладу проблема полягає в мовних та культурних відмінностях між мовою перекладу та вихідною мовою. Необхідно перекласти текст з огляду на культурні аспекти мови перекладу та цільову аудиторію.

При передачі значення того самого повідомлення засобами мови-реципієнта, чия культура відрізняється від культури мови оригіналу, перекладачі не завжди можуть передати всі нюанси та тонкощі військової лексики через відсутність необхідної поінформованості про культурні імплікації, відмінності у мовних нормах та правилах. Часто відсутність у мові перекладу однозначної відповідності для військового слова потребує звернення до позатекстової реальності.

Кінцевий результат перекладацької діяльності досягається відповідно до вимог, які порівняно однакові, стабільні і мають соціальний характер. Можна зробити висновок, що переклад вгамовує потребу спілкування людей, які не говорять однією мовою та розділені лінгвоетнічним бар'єром.

Виділимо деякі аспекти перекладацького процесу, кожен з яких по-своєму важливий, адже для того, щоб виконати основне завдання перекладу – передачу авторської інтенції, необхідно враховувати кожен аспект. Недотримання одного з аспектів може призвести до неправильного сприйняття перекладу.

Перший аспект – семантичний. Він полягає у збереженні означуваного, і цей аспект вважається найбільш важливим. Щоб охарактеризувати цей перекладацький аспект, необхідно для початку дати визначення таким поняттям, як «значення» та «сенс».

Другий аспект – лінгвістичний, який полягає у мовних відмінностях між вихідною та мовою перекладу. Якщо вони споріднені між собою, то таких відмінностей буде менше і, відповідно, перекладацький процес не викличе особливих труднощів. Якщо два компоненти мовної пари представляють абсолютно різні сім'ї мов, то відмінностей буде досить багато, і процес перекладу буде відбуватися важче.

Є кілька категорій лексичних одиниць, які найчастіше не збігаються у двох мовах:

- фразеологічні звороти;
- аббревіатури;
- жаргонізми та сленг;
- діалектизми;
- неологізми.

Для перекладу таких одиниць потрібно шукати аналоги в мові перекладу, які передали б авторську інтенцію. Якщо таких аналогів немає, то застосовується описовий переклад із поясненням сенсу. До лексичних одиниць вихідної мови, які мають повні відповідності в мові перекладу, можна віднести:

- інтернаціоналізми;
- термінологічну лексику.

І третій аспект – прагматичний. При перекладі зазвичай виникає зіставлення різних культур одночасно із зіставленням різних мовних систем.

Прагматичний фактор є одним із найважливіших. Він виступає і як спосіб реалізації процесу перекладу, і як обсяг інформації, що транслюється в перекладі.

В основі прагматичного аспекту перекладу лежить екстралінгвістичний досвід, який допомагає перекладачеві досягти порозуміння між людьми, що говорять вихідною мовою і мовою перекладу. Прагматичний аспект перекладу дуже важливий. Проблема полягає у невідповідності між фоновими знаннями суб'єктів комунікації. Особливо це виявляється у тому випадку, якщо суб'єкти представляють різні етнокультури: німецьку та українську.

Не можна забувати і про те, що не всі види публіцистичних матеріалів, які перекладаються, ідентичні. Німецький перекладознавець А. Нойберт виділяє чотири кластери матеріалів, які вимагають дотримання того чи іншого ступеня прагматичного аспекту [71, с. 94]. До першого кластера, згідно з А. Нойбертом, належить професійна література, яка, як правило, вимагає перекладу без прояву або з мінімальним проявом прагматичного аспекту, оскільки орієнтована вона на професіоналів та уточнення не вимагає.

Другий кластер – це матеріали місцевої преси, під час перекладу яких прагматичний аспект більш виражений, але все ж не настільки важливий, оскільки матеріали цього кластера орієнтовані на «місцеву аудиторію», яка з усіма поняттями та персоналіями тим чи іншим чином знайома.

Третій кластер – це художня література, яка може створити певні труднощі у прагматичному плані.

Четвертий та останній кластер – це агітаційні зовнішньополітичні матеріали, а також рекламні матеріали товарів, які експортуються. В цьому випадку прагматичний аспект перекладу відіграє ключову роль.

Загальновідомо, що особливу складність при перекладі з однієї іноземної мови іншою становить передача термінів, пов'язаних із реаліями. Наслідком неправильно перекладеного терміну може бути зупинка в розробці того або іншого питання. Проблема перекладу терміна, а особливо – військового, є однією з найважливіших. Прогрес різних галузей науки, безперечно, також

впливає на появу нових термінів та термінологічних словосполучень. Таким чином, термінологічна лексика стає найбільш рухливим елементом, що призводить до уніфікації термінології.

При перекладі національні риси терміна продовжують зберігатись, а сама уніфікація проводиться у різних країнах по-різному, а що стосується наукових термінів, то вони не втрачають своїх національних рис. Під впливом перерахованого проблема перекладу військової лексики та термінології стає найважливішою.

Будь-яке слово містить у собі значення, що має здатність співвідноситися з різними об'єктами реальності. Здатність слова мати кілька значень визначена самою природою лексичної одиниці мови. Мова і культура тісно пов'язані між собою, вони інтерактивні та впливають одна на іншу. Мова є способом, за допомогою якого люди виражають себе і свою культуру, тому мова є символом власної соціальної ідентичності, а заборона на її використання сприймається носіями мови як примус до відмови від своєї соціальної групи та культури.

Перекладачі повинні подолати не лише мовні, а й культурні бар'єри, щоб бути впевненими в тому, що читачі зрозуміють зміст переданого повідомлення. Це особливо складно, якщо перекладач хоче відшукати відповідний термін або словосполучення, яке має таке ж значення в мові перекладу та культурі або здатне так само вплинути на представника приймаючої культури.

При перекладі доводиться враховувати сукупність соціокультурних факторів, оскільки ступінь перекладності військової лексики залежить від прагматичних відносин, які виникають між створеними німецькою мовою та перекладеними українською текстами, та від їх загальної спрямованості:

Rheinmetall liefert im Auftrag der Bundesregierung insgesamt 32 Leopard-Panzer an die Ukraine. Darunter sind 25 Kampfpanzer des Typs Leopard 1A5. Zudem umfasse das Paket für die Streitkräfte der Ukraine auch fünf Bergepanzer sowie zwei Fahrschulpanzer, teilte der Düsseldorfer Konzern am Dienstag mit. Der Auftragswert liege «im oberen zweistelligen Millionen-Euro-Bereich und umfasst auch Ausbildung, Logistik, Ersatzteile, Instandsetzung und weitere Unterstützungsleistungen», hieß es

weiter. Die Finanzierung erfolge durch die Bundesregierung. Die Panzer sollen 2024 ausgeliefert werden [75]. – Rheinmetall за дорученням федерального уряду постачає в Україну 32 танки Leopard. Серед них 25 основних бойових танків Leopard 1A5. Пакет для Збройних сил України також включає п'ять евакуаційних машин і два танки автошколи, – повідомила компанія з Дюссельдорфа у вівторок. «Вартість замовлення знаходиться в межах верхнього двозначного діапазону мільйонів євро, а також включає навчання, матеріально-технічне забезпечення, запасні частини, ремонт та інші допоміжні послуги», – йдеться в повідомленні. Фінансування надається федеральним урядом. Поставка танків запланована на 2024 рік.

На відміну від перекладу художньої літератури, котрий не тільки виявляється відразу у двох культурах – у «своїй», усередині якої він існує в цей момент, і в «чужій», всередині якої існують автор та оригінал, – переклад військової лексики у публіцистичному стилі медіа вимушено обмежений однозначними еквівалентами. В цьому разі відсутність знань у предметних областях може бути серйозною проблемою у процесі перекладу.

Інтеркультурна специфіка перекладацької діяльності має низку обмежень. Перекладач взаємодіє з оригіналом одночасно як його первинний читач-адресат і як адресант, який «замінює» автора. Ідентичність – явище динамічне, її характеристики приписуються їй членами тієї групи, які ідентифікуються або самоідентифікують себе з нею.

Стратегіями та методами перекладу, що використовуються професійними перекладачами для перекладу військової лексики та термінології, є переважно функціональний еквівалент, культурний еквівалент, модуляція, компенсація та експлікація тощо. Незнання мови оригіналу або відсутність у перекладача необхідної кваліфікації призводять до неправильного розуміння значення термінів, ідіом, технічних термінів і т.д., у результаті виходить неточний переклад, що впливає на сприйняття новинного повідомлення медіа.

Терміни, які вживаються у німецькомовних медійних текстах, незалежно від своєї словотвірної структури можуть викликати певні труднощі при

перекладі, оскільки часто виникають ситуації, коли обсяг значень термінів різних мов, які вживаються для опису тих самих предметів і явищ, не збігається або збігається лише частково:

Nachdem der israelische Staat am 14. Mai 1948 ausgerufen wurde, schickten Syrien, Transjordanien, Ägypten, Irak und Saudi-Arabien Truppen in israelisches Gebiet, es kam zum ersten arabisch-israelischen Krieg. Die Grenzen verschoben sich im Verlauf jedoch zugunsten Israels, und die «Grüne Linie» aus dem Waffenstillstand von 1949 etablierte die De-facto-Grenzen Israels [45]. – Після проголошення Ізраїльської держави 14 травня 1948 року Сирія, Трансйорданія, Єгипет, Ірак і Саудівська Аравія ввели війська на територію Ізраїлю, що призвело до першої арабо-ізраїльської війни. Проте з часом кордони змінилися на користь Ізраїлю, і «Зелена лінія» від перемир'я 1949 року встановила фактичні кордони Ізраїлю.

В цьому випадку контекст також відіграє важливу роль, оскільки значення різних військових термінів завжди конкретизується в тексті, тому залежно від сфери вживання, характеристик значення певних слів та словосполучень може змінюватися. Значення окремих термінів-іменників з концептом «війна» можна передати за допомогою міжмовного термінологічного еквівалента, представленого одним спеціальним словом, яке повністю відбиває обсяг значень, переданих вихідним терміном. Наприклад:

die Granaten – гранати;

das Visier – приціл;

die Fahne – прапор або знамено;

der Betriebsstoff – паливо;

der Brückenleger – мостовик, мостоукладач.

Для правильного перекладу військової лексики у дослідженні дотримано наступний алгоритм:

1) проведено аналіз тексту, у якому зустрілося нове поняття, словосполучення, які відсутні у словнику. Для отримання необхідної інформації аналізувалася екстралінгвістична ситуація (досліджено обстановку, в якій відбувається комунікативний акт, та учасників комунікації);

2) переглянуто новинні портали українською мовою про німецьке суспільство, армію, зокрема – про бундесвер, що дозволило знайти відповідну по змісту статтю та варіант перекладу;

3) якщо такі статті або публікації українською мовою були відсутні, то в межах оригіналу досліджувалася область застосування терміну. Контекст, як відрізок оригіналу, необхідний та достатній для визначення значення слова, допомагав виявити ієрархічну залежність терміна, його роду та виду приналежність;

4) проведено структурний аналіз військової лексики. Оскільки її більша частина в німецькій мові – це дво- та багатокomпонентні одиниці, то переклад кожного слова окремо допоміг проникнути в суть нової лексики;

5) після вивчення семантики нової лексики щодо її ставлення до конкретного поняття, віднайдено відповідний об'єкт в українській військовій дійсності і потім відповідний термін українською мовою;

6) якщо співвідносний з терміном об'єкт відсутній в українській військовій дійсності або обсяг пов'язаного з ним поняття різко відрізняється від поняття українською мовою, то представлявся свій варіант перекладу. Для цього використовувався метод перекладу функціональної тотожності шляхом визначення функції конкретного військового поняття в мовленнєвому повідомленні медіа.

Встановлення функціональної тотожності – основний метод, що веде до вирішення проблеми перекладу нової військової лексики, і часто єдиний, якщо така лексика не зафіксована у словнику або якщо словникова відповідність не підходить для конкретного контексту. Функціональну співвіднесеність певного поняття буває важко визначити. Помічаємо в лексиці лише ту частину обсягу поняття, яка звична для нашого сприйняття.

Це приховує під час перекладу ту частину, яка пов'язана в українській військовій дійсності зовсім з іншою лексикою або є її конотативним значенням (значення, пов'язане з основним за якоюсь асоціацією). У цьому випадку ця частина обсягу військової лексики проходить повз нашу свідомість і ускладнює

розуміння вихідного повідомлення. Щоб подолати ці труднощі, необхідно шукати функціональну співвіднесеність лексики (поняття) з денотатом за її інваріантним значенням, тобто загальне, семантично просте значення, яке зберігається в ході перетворення вихідного слова у процесі перекладу.

Тобто при заміні тексту з німецької мови текстом українською мовою повинен зберегтися його інваріант.

Насиченість військової лексики у мові німецьких медіа пов'язана з тим, що Німеччина має великий вплив на світовий арені і прагне його посилювати, відіграючи активну роль у вирішенні проблем міжнародної безпеки. Процес реорганізації бундесверу набуває нових кількісних і якісних обрисів, що відображається в німецькій мові. Важливу роль відіграє також той факт, що Німеччина є країною, важливою галуззю економіки якої є виробництво високотехнологічної зброї, і це сьогодні особливо активно обговорюється у мас-медіа.

3.2 Перекладацькі трансформації під час перекладу військової лексики з німецької мови українською

Правильний переклад військової лексики – необхідна умова точності перекладу публіцистичного тексту. Труднощі перекладу пояснюються тим, що в термінології кожна одиниця має певні обмеження свого вживання та оптимальні умови для свого розвитку. Німецькомовна військова лексика вкрай неоднорідна. Поряд з однозначними термінами, які мають чіткі семантичні межі, існують багатозначні терміни.

Наприклад, термін *der Einsatz* має значення «введення в бій», «ведення бою», «бойове застосування»; термін *einsetzen* означає «вводити до бою», «застосовувати в бою», «призначати (на посаду)» та інше. Багатозначність навіть однокомпонентних термінів ускладнює їх правильне розуміння та переклад, адекватність якого повністю залежить від контексту медійного

повідомлення. Лексика, яка сформована з кількох компонентів, може бути неправильно сприйнята або перекладена й вимагає особливого підбору трансформацій при перекладі:

der Lenkflugkörper – безпілотний літальний апарат (*der Körper* – тіло, тулуб);

der Drehkopfverschluss – замикання ствола поворотом затвора (*der Kopf* – голова);

der Handschutz – цівка (*die Hand* – рука, кисть);

die Schulterstütze – приклад (*die Schulter* – плече);

das U-Boot – підводний човен;

der Jagdbomber – винищувач-бомбардувальник;

die Reichweite – максимальна дальність польоту;

sicherheitspolitische Lage – військово-політична безпека;

die Klimazone – кліматична зона;

die Wetterlage – метеорологічна обстановка;

digitales Aufklärungssystem – електронна розвідувальна система;

digitales Bildmaterial – електронна картинка;

das Reaktionsprodukt – продукт реакції;

der Wirkungsgrad – рівень коефіцієнту корисної дії.

До лексичних трансформацій німецькомовної військової лексики відносимо:

1) транскрибування та транслітерацію – спосіб перекладу, під час якого лексична одиниця оригіналу відтворюється за допомогою букв мови перекладу. Під час транскрипції відбувається відтворення звукової форми оригіналу, під час транслітерації – графічної. Наприклад:

die Bundeswehr – бундесвер;

der Feldwebel – фельдфебель (військове звання);

der Marsch – марш;

SAGE – наземна напівавтоматизована система керування засобами протиповітряної оборони;

2) калькування – переклад шляхом заміни складових частин лексичної одиниці оригіналу їх лексичними відповідностями у мові перекладу.

Наприклад:

das Gewehrfeuer – гвинтівковий вогонь;

die Schusswunde – вогнепальна рана;

die Einmannkabine – одномісна кабіна;

3) лексико-семантичні заміни:

- конкретизація (заміна лексичної одиниці вихідної мови, яка має більш широкий семантичний спектр, еквівалентною одиницею перекладу з вузьким значенням). Наприклад:

der Soldat – не лише солдат, а й рядовий (військове звання);

- генералізація – прийом перекладу, коли до одиниці перекладу вихідної мови підбирається відповідність до української з ширшим значенням.

Наприклад, *der Soldat* – військовослужбовець;

- модуляція (смісловий розвиток) – це заміна слова або словосполучення вихідної мови відповідною логічною одиницею мови перекладу. Модуляція є варіюванням повідомлення, що можна досягти, якщо змінити точку зору.

Наприклад:

die Landezone – район посадки (приземлення) – зона висадки повітряного десанту.

Скорочення та аббревіатури можуть бути передані за допомогою лексико-семантичних заміни, описового перекладу, транскрипції або транслітерації, відтворення повної форми із створенням на її основі нової аббревіатури українською мовою. Розглянемо ці методи:

3) лексико-семантичні заміни

OA (Offizieranwärter) – кандидат в офіцери;

SNZ (die Stützmitteilungszentrale) – опорний вузол зв'язку;

2) транскрипція та транслітерація

ISAF-Einsatz (ISAF – International Security Assistance Force) – місія ISAF в Афганістані (Місія міжнародних сил щодо сприяння безпеки);

KFOR (Kosovo Force) – місія КФОР (Міжнародні сили з підтримки миру в Косові);

SEATO (SouthEast Asia Treaty Organization) – Організація країн Південно-Східної Азії

4) описовий переклад

TF-Boot (Tragflächenboot) – судно на підводних крилах;

WO (Wachoffizier) – вартовий.

5) переклад повної форми та створення на його основі нової аббревіатури мовою перекладу

GFZ (Gefechtsführungszentrum) – ЦБУ (Центр бойового управління);

VN (Vereinte Nationen) – ООН.

Адекватна заміна провадиться на лексичному рівні. При цьому похідне або складне слово можна перекласти за допомогою поєднання кількох слів, виражених різними частинами мови:

іменник + іменник:

das Bediengerät – пристрій керування;

der Korrekturwert – величина виправлення;

прикметник + іменник:

die Gemeindepolizei – місцева поліція;

das Heer – сухопутні війська;

die Feindbatterie – ворожа батарея;

прикметник + прикметник + іменник:

Deutsche Minenräumleitung (DMRL) – німецький мінно-тральний загін;

іменник + прийменник + іменник:

die Zielentfernung – відстань до мети;

іменник + іменник + іменник (ця модель перекладу властива багатокомпонентним термінам, де значення кожного терміноелементу передається окремим самостійним словом):

das Triebwerkshebegeschirr – механізм підйому двигуна;

іменник + прикметник + іменник:

die Hecklagerung – підшипник заднього ходу;

прикметник + іменник + прикметник:

die Rohrführungshülse – напрямна втулка ствола.

Використання уточнюючих слів – такий спосіб передачі значення термінів передбачає додавання роз'яснювальних слів до результату перекладу з метою найповнішого перекладу аналізованої військової лексики:

der Fahrer – механік-водій;

die Panzerhaubitze – самохідна броньована гаубиця;

die Sprengwirkung – руйнівна дія вибуху.

Німецькі військові терміни – складні слова – перекладаються українською мовою за допомогою термінологічних словосполучень, які часто мають пояснювальний характер:

der Generalstabsoffizier – офіцер служби генерального штабу;

der Gepäckkraftwagen – вантажний автомобіль для особистих речей військовослужбовців;

die Marinestreitkräfte – військово-морські сили;

die Streitkräfte (pl) – збройні сили (держави);

die Hochseeflotte – океанський флот, флот відкритого моря;

die Schlachtflotte – лінійний флот;

das Torpedoboot – міноносець.

Для військової лексики німецькомовних медіа також дуже характерна наявність значного шару безеквівалентних термінів-реалій, тобто таких термінів, які позначають специфічні іноземні військові поняття, що повністю відсутні в українській військовій дійсності. Наприклад:

die Stammrolle – іменний список особового складу;

das Stammkommando – командування цього класу (кораблів);

das Gardepanzerregiment – гвардійський танковий полк.

Такі позначення зазвичай перекладаються описово.

Виділимо основні труднощі, які виникали під час перекладу:

1. *Визначення значення військової лексики* викликає труднощі через те, що лексика використовується здебільшого не в межах військової сфери. Однак лексична одиниця військового спрямування може мати кілька значень або набувати нових смислів під час перекладу залежно від комунікативної мети та контексту. Труднощі виникають також тоді, коли лексика із довідників та словників використовується не правильно для відтворення задуму автора публікації.

2. *Вибір прийому перекладу.* Завдання вибору відповідного методу перекладу та його правильне використання викликають певні труднощі. З урахуванням різноманітності методів перекладу це завдання є досить складним, оскільки лексика несе в собі конкретний зміст та інтенцію, передача яких впливає на весь текст перекладу.

3. *Адекватність перекладу.* Складність полягає у відтворенні потрібного емоційного впливу на адресата, такого як пропаганда, заклик до дій або ж відтворення іншої реальності. Труднощі можуть також виникнути під час передачі єдності змісту і форми вихідної лексичної одиниці засобами іншої мови.

На основі виокремлених труднощів представимо декілька рекомендацій щодо перекладу лексики на військову тематику:

1. Для того, щоб визначити значення лексики у тексті, потрібно ретельно розглянути конкретну лексичну одиницю та встановити взаємозв'язок з усім контекстом тексту.

2. Для того, щоб передати сенс військової лексики, важливо пам'ятати, що вона повинна бути доступною, інформативною, точною та віддзеркалювати наміри автора, тому можливі зміни в інтерпретації понять у залежності від контексту.

3. У випадку відсутності відповідного терміну в мові перекладу, слід розглядати можливість створення нового терміну. Це доцільно лише після переконання, що відповідник даного висловлювання відсутній у мові перекладу.

4. Для забезпечення адекватності важливо розпізнати емоційний вплив, який автор прагне досягти. Крім того, необхідно зберігати, частково або при необхідності повністю змінювати образність та виразність.

5. Потрібно використовувати той прийом перекладу, який якнайкраще зможе передати основну думку, ідею та інтенцію.

6. Під час перекладу особливу увагу потрібно звертати на точне розуміння значення лексичної одиниці у мові оригіналу. Лише після цього потрібно шукати відповідник у мові перекладу.

7. Слід також враховувати культурні розбіжності та особливості німецькомовного суспільства.

8. Використовуючи той чи інший метод перекладу важливо враховувати метафоричність концепцій, яка з'являється в публіцистичному стилі.

Варто зазначити, що досягнення адекватності під час перекладу військової лексики в німецькомовних медіа викликає труднощі, і тому було сформовано рекомендації, які допомагають обрати правильний прийом перекладу.

Висновки до розділу 3

Таким чином, перекладознавчий аспект вербалізації концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі досліджено на основі вивчення специфіки перекладацького процесу. При перекладі враховувано сукупність соціокультурних факторів, оскільки ступінь перекладності військової лексики залежить від прагматичних відносин, які виникають між створеними німецькою мовою та перекладеними українською текстами, та від їх загальної спрямованості.

Терміни, які вживаються у німецькомовних медійних текстах, незалежно від своєї словотвірної структури, можуть викликати певні труднощі під час перекладу, оскільки часто виникають ситуації, коли обсяг значень термінів, які вживаються для опису тих самих предметів і явищ, не збігається або збігається лише частково.

Насиченість військових лексичних одиниць у мові німецьких медіа пов'язана з тим, що Німеччина прагне нині посилити свій вплив на світовій арені, відіграючи активну роль у вирішенні проблем міжнародної безпеки. Процес реорганізації бундесверу набуває нових кількісних і якісних обрисів, що відображається в німецькій мові. Вагому роль відіграє також той факт, що Німеччина є країною, важливою галуззю економіки якої є виробництво високотехнологічної зброї, а тема озброєння сьогодні особливо активно обговорюється у мас-медіа.

Для її аналізу застосовано наступні перекладацькі трансформації: транскрибування та транслітерація, калькування, лексико-семантичні заміни, а також описовий переклад, переклад повної форми та створення на його основі нової аббревіатури мовою перекладу, адекватна заміна, використання уточнюючих слів.

Також виділено основні труднощі, які виникали під час перекладу: визначення значення військової лексики, визначення прийому перекладу, досягнення адекватності. На основі виокремлених труднощів та аналізу

перекладу представлено рекомендації щодо перекладу лексики на військову тематику у німецькомовних публіцистичних текстах.

Встановлення функціональної тотожності – основний метод, котрий веде до вирішення проблеми перекладу нової військової німецької лексики, і часто єдиний, якщо така лексика ще не зафіксована у словнику або якщо словникова відповідність не підходить для конкретного контексту під час перекладу медійного тексту українською мовою.

Труднощі перекладу пояснюються тим, що в термінології кожна одиниця має певні обмеження свого вживання та оптимальні умови для свого розвитку. Німецькомовна військова лексика вкрай неоднорідна. Поряд з однозначними термінами, які мають чіткі семантичні межі, існують багатозначні терміни.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Таким чином, структуру, типологію та методикау медіадискурсу широко досліджували такі іноземні мовознавці: А. Дюрант, А. Белл, Р. Фаулер, М. Монтгомері, Дж. Річардсон, Д. Таннен, Г. Солганик та інші. Серед вітчизняних науковців важливим внеском для медіадискурсивних досліджень стали праці таких лінгвістів, як С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Приходько, К. Серажим, Л. Ставицька, О. Сербенська, О. Мацько та багато інших. Проте окремі характеристики медіадискурсу потребують подальшого уточнення, оскільки медіадискурс має багато аспектів та не має єдиного трактування. Значна роль медіадискурсу в сучасному суспільстві пояснюється тим, що стан суспільної свідомості підлягає потужному впливу, оскільки велику частину уявлень, які людина формує про світ, вона отримує з газет, журналів (дискурс преси), радіопередач (радіодискурс), телепередач (дискурс телебачення) та інтернету. І цей перелік є набагато ширшим.

Дослідивши низку різних наукових робіт, можемо дійти висновку, що поняття «медіадискурс» викликає інтерес у багатьох лінгвістів та науковців інших сфер діяльності вже протягом декількох десятиліть. Але досі не існує загальноприйнятого, сталого підходу до тлумачення та класифікації цього поняття. Кожен дослідник пропонує визначення поняття «медіадискурс», спираючись на якийсь один аспект дослідження, наприклад, дискурс у вигляді комунікативної взаємодії, конкретної системи, тексту, комунікативного процесу тощо. Однак всі підходи для визначення медіадискурсу не заперечують один одного.

Поняття «масмедійний дискурс» вважається однією з проблем масової комунікації, яка представляє собою процес обміну інформацією між усіма учасниками суспільства, націленого на формування громадської думки щодо соціально значущого аспекту соціального життя.

Військова термінологія і лексика відповідають сучасному рівню наукових досягнень та військових знань, які широко охоплюють безліч військових

понять, викладених в офіційних документах і в медійному дискурсі. Через багатогранність сфери використання військової лексики та особливого, найбільш точного значення, яке більшість звичайних термінів приймає в ній, визначити її межі досить важко.

«Вихід» військових термінів за межі сфери їхнього початкового застосування та їх входження у повсякденне мовлення громадян вказує на ескалацію ситуації в світовій політиці, явні та приховані конфлікти між державами, військову агресію одних проти інших, а також про формування лексичного шару, який швидко поповнюється новими одиницями через соціально-політичні та науково-технічні чинники. Таке розширення лексичного складу військової сфери визначається переважно впливом медіа, що активно висвітлюють події у світі. Це створює потребу в багатоплановому дослідженні військово-технічних термінів, з урахуванням їхньої подвійної природи, а саме належності одночасно і до загальномовного словникового рівня мови, і до лексики обмеженого професійного використання.

Важливою особливістю військової лексики є її стилістична нейтральність. Німецькій військовій термінології також властиві певні національні особливості, а саме – наявність великої кількості складних термінів, усічених термінів-словосполучень. Поява таких термінів обумовлена потребою у багатофункціональних поняттях, що структурно складаються з кількох слів і мають загальний компонент.

Також національною особливістю німецької військової лексики є скорочені військові терміни, що використовуються з метою мовної економії. Скорочені військові терміни вживаються й в українській військовій термінології, але в німецькій мові вони використовуються набагато частіше і є складнішими, адже концепт «війна» в німецькій мовній картині світу має широкі лексичне поле. При створенні функціонального ядра, таксономічні елементи якого складають усе поле вербалізації досліджуваного концепту, одним із найважливіших аспектів вважається правильний відбір лексеми. Лексема відібрана правильно, якщо: 1) всі елементи ядра об'єднані спільним

концептом; 2) до ядра входить військова лексика, особливо та, яка широко використовується в політиці; 3) лексема є актуальною та часто зустрічається у текстах ЗМІ.

Способи вербалізації концепту «війна» в німецькомовних ЗМІ є різноманітними. Мінімальний набір понять для успішної мовної реалізації концепту «війна» складається з його суб'єктів – представників соціальної групи, народу, яка постраждала від когось і чогось військового.

Одним із способів формування військової лексики є запозичення, які відтворені фонетичними та морфологічними засобами однієї мови морфем, словами або словосполученнями іншої мови. Вони відображаються зокрема в абрєвіації. У німецькій мові поширення абрєвіатури обумовлено аналітичною тенденцією її розвитку, де за мінімальної адаптації до граматичної будови нове або запозичене слово може повноцінно функціонувати.

Структурно-семантичний аспект представлення концепту «війна» в німецькомовному медіадискурсі відображено часто військовими метафорами. Використанню лексичних одиниць, за допомогою яких репрезентується досліджуваний концепт, для метафоричного найменування або визначення передуює розумова робота щодо поділу предмета або явища, які слід позначити, із контексту інших структур навколишньої дійсності. При перекладі враховувано сукупність соціокультурних факторів, оскільки ступінь перекладності військової лексики залежить від прагматичних відносин, які виникають між створеними німецькою мовою та перекладеними українською текстами, та від їх загальної спрямованості.

Терміни, які вживаються у німецькомовних медійних текстах в «Der Spiegel», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Focus online», «Zeit online» «Deutsche Welle», «Springer Nature», «Süddeutsche Zeitung», «Die Welt» незалежно від своєї словотвірної структури можуть викликати певні труднощі під час перекладу, оскільки часто виникають ситуації, коли обсяг значень термінів, які вживаються для опису тих самих предметів і явищ, не збігається або збігається лише частково.

Водночас виділено основні труднощі, які виникали під час перекладу: визначення значення військової лексики, визначення прийому перекладу, досягнення адекватності. На основі виокремлених труднощів та аналізу перекладу представлено рекомендації щодо перекладу військових лексичних одиниць у німецькомовних публіцистичних текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. В. Лінгвокогнітивний механізм метафори // Нова філологія: зб. наук. праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2005. Вип. 2 (22). С. 134-140.
2. Антонюк М.О. Метафора та її роль в мовній картині світу // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. Київ: Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології, 2002. № 7. С. 15-19.
3. Балабін В. В. Основи військового перекладу (англ. мова): підручник. Київ: Логос, 2008. 587 с.
4. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
6. Беззубова О. О., Рибачок К. В. Сучасний німецькомовний медіадискурс та перекладацька проблематика його концептів. Молодий вчений. Філологічні науки. Серія «Філологія. Германські мови», №8 (120). 2023. С. 19-22.
7. Білецька В. С. Функціональні особливості сучасного газетного дискурсу. Актуальні проблеми металінгвістики: збірник наукових праць. Черкаси: Видав. Чабаненко Ю. А., 2013. С. 132-135.
8. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
9. Василенко Д. В. Військова лексика англійської мови ХХ – початку ХХІ століття. Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2009. 220 с.
10. Верещагіна Є.М. Словниковий склад німецької мови. Харків, 2006. 456 с.
11. Гаврилів Т. Текст між культурами: перекладознавчі студії. Український науковий ін-т Гарвардського ун-ту; Інститут Критики. Київ: Критика, 2005. 198 с.
12. Гаврилюк І. О. Мас-медійний дискурс: змістові, структурні та функціональні особливості. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2016. Вип. 10 (1). С. 110-117.

13. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 325 с.
14. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англomовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): Монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 162 с.
15. Кислюк Л. П. Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): дис. канд. філол. наук: 10.02.15 / Л. П. Кислюк. Київ, 2000. 238 с.
16. Клименко Я. Ф. Абревіатура. Українська мова : енциклопедія. НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови ; ред. В. М. Русанівський [та ін.]. К. : Українська енциклопедія, 2000. ISBN 966-7492-07-9.
17. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: Навчальний посібник. 2001. 290 с.
18. Коломієць К. М. Новітні запозичення з англійської мови в німецькій суспільно-політичній лексиці. // Вісник Запорізького державного університету. 2002. № 2. С. 12-19.
19. Конах В. К. Виникнення та еволюція поняття «медіа-простір» в науковій думці // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 2. С. 112-129.
20. Котвицька В. А., Мельник О. М. Продуктивні моделі термінодеривації у предметній сфері електронної обробки даних (на матеріалі німецької мови). Закарпатські філологічні студії. Вип. 29. Том 1. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 160-164. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.29>
21. Кузьменко О. Ю. Специфіка конструювання масмедійного дискурсу засобами масової інформації. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство): збірник наукових праць / за ред. Лисенко М. Ф. Кіровоград, 2015. Випуск 138. С. 185–189.

22. Левченко Т. М. Жаргонна лексика у військовій тематиці сучасної української преси. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2019. № 39. С. 115–118.

23. Литовченко І. О. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд): монографія / за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: Вид-во Р. А. Козлов, 2016. 206 с.

24. Лютянська Н. І. Мас-медійний дискурс: типологічні та структурно-організаційні особливості // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. Ніжин, 2014. Кн. 2. С. 136–141.

25. Міщенко А. Л. Англійські запозичення та шляхи їх надходження до сучасної німецької мови // Наук. записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. Вип. 73. Ч. 1. Серія: Філол. науки (мовознавство). С. 292–299.

26. Нікішина Т. І. Проблема методів дослідження лінгвокультурного концепту. Наукові записки. Серія: філологічні науки: мовознавство: у 2-х ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 104 (2). С. 255–259.

27. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994. 216 с.

28. Пархоменко Н. О., Лазебна О. А., Литовченко І. М. Щодо структури та способів мовної репрезентації концепту (на матеріалі сучасної німецької мови). Молодий вчений, 10 (74), 2019. С. 501-504. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-106>

29. Поліщук Н. О. Термінолексика як джерело оновлення газетного тексту (на матеріалі газет перших десятиліть ХХІ ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019. 264 с.

30. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя, 2008. 332 с.

31. Соломаха А. В. Лексика, яка вербалізує етнореалії в сучасній німецькій мові: культурологічний аспект. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2005. Вип. 3. С. 242–251.

32. Ткачівська М. Р. Культурно-емотивні закономірності відтворення лексики обмеженого вжитку в українсько-німецькому художньому перекладі : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 «Перекладознавство». Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника МОН України. Івано-Франківськ, 2021; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України. Харків, 2021. 431 с.

33. Хорошун О. О. Дискурс засобів масової інформації: характерні особливості // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2014. № 6(2). С. 65–71.

34. Цапок О. М. Поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці. // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Філологічні науки (мовознавство). 2001. Вип. 31. С. 10–12.

35. Яцимірська М. Г. Культура фахової мови журналіста. Львів, 2004. 332 с.

36. Мірошніченко І. Г. Стислий текст в українському масмедійному дискурсі : дисертація на здобуття наукового ступеня к. філол. н. Спец. 10.02.01. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2020. 275 с.

37. Albrecht J. Übersetzung und Linguistik. 2. Aufl. Tübingen: Günter Narr Verlag, 2013. 312 S.

38. Angriffe auf Israel: Huthis im Jemen lassen Muskeln spielen. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/de/israel-gaza-huthis-im-jemen-lassen-ihre-milit%C3%A4rischen-muskeln-spielen/a-67303971>.

39. Baerbock: Keine Friedenslösung über Kopf der Palästinenser hinweg. Der Spiegel. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/israel-gaza-news-heute-mehr-als-200->

deutsche-und-angehoerige-sind-aus-gaza-ausgereist-a-fc6818fa-1b8f-4625-8e39-d1c44f7528e2.

40. Bannon ist abgesägt: Trump hört jetzt auf ganz andere. Bild. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/donald-trump/der-heimliche-krieg-im-weissen-haus-51252360.bild.html>.

41. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 p.

42. Dahinden U. Framing. Eine integrative Theorie der Massenkommunikation. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft, 2006. 346 p.

43. Der Spiegel. URL: <https://www.spiegel.de>.

44. Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. Von der Dudenredaktion. 6., übergearb. U. erweit. Aufl. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2007. 2016 S.

45. Die Hintergründe des Nahostkonflikts – eine Chronologie. Frankfurter Allgemeine Zeitung. URL: <https://www.faz.net/aktuell/israel-krieg/nahostkonflikt-geschichte-israels-und-palaestinas-und-hintergruende-zum-krieg-19256496.html>.

46. Die tiefen Gräben der Weltgemeinschaft. Der Spiegel. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/nahostkonflikt-die-tiefen-graeben-der-weltgemeinschaft-podcast-a-3af8ca4a-c3a1-434f-8ca1-85b66428f697>.

47. Die Welt. URL: <https://www.welt.de/>.

48. Die Welt der Kelten. Focus online. URL: https://www.focus.de/wissen/mensch/die-grausame-welt-der-kelten-geschichte_id_2523454.html.

49. Diese Lehnwörter aus dem Arabischen. Focus online. URL: https://www.focus.de/wissen/mensch/sprache/gewuerze-kamel-orient-kiffen-diese-lehnwoerter-aus-dem-arabischen-benutzen-wir-im-alltag_id_6248841.html.

50. Dijk T. A. Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. Longman.1997. 196 p.

51. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: www.duden.de.

52. DWDS. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart / hrsg. v. d. Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften. URL: <https://www.dwds.de>.

53. Edelman M. Contestable categories and public opinion // *Political Communication*. 1993. № 10 (3). P. 231-242.

54. Entman R. M. Framing: toward clarification of a fractured paradigm // *Journal of Communication*. 1993. № 43 (4). P. 51-58.

55. Erheblich mehr Rüstungsexporte für Israel genehmigt. *Süddeutsche Zeitung*. URL <https://shorturl.at/bfxD7>.

56. Eroms H.-W. *Stil und Stilistik*. Berlin: Erich Schmidt, 2008. 255 S.

57. Experte: „Paschtunen bleibt nur der bewaffnete Kampf“. *Focus online*. URL: https://www.focus.de/wissen/mensch/geschichte/paschtunen-bleibt-nur-bewaffneter-kampf-experte_id_2255206.html.

58. FAZ. *Frankfurter allgemeine Zeitung*. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik>.

59. Fodor J. A., Garrett M. F., Walker E. C., & Parkes C. H. Against definitions. In E. Margolis, & S. Lawrence *Concepts: core readings*. Massachusetts. 1999. P. 491-513.

60. *Fremdwörterbuch*. Bd. 1. Berlin: Bütting K-D. *Deutsches Wörterbuch*. Isis Verlag Ag. 1996. 538 S.

61. Hall S. *Encoding / Decoding // Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies 1972–1979 (Cultural Studies Birmingham) /ed. S. Hall [et al.]*. London: Hutchinson, 1980. P. 128–138.

62. Hitlerputsch: Umschwung binnen Sekunden. *Zeit online*. URL: <https://www.zeit.de/2023/46/adolf-hitler-putsch-nsdap-geschichte>.

63. Hoffman F. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies. 2007. P. 20–22.

64. Im Westjordanland eskaliert die Gewalt. *Zeit online*. URL: <https://shorturl.at/grBU9>.

65. Jetzt schickt Putin ein Bataillon aus ukrainischen Kriegsgefangenen an die Front. Focus online. URL: https://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise/ukraine-update-am-8-november-jetzt-schickt-putin-ein-bataillon-aus-ukrainischen-kriegsgefangenen-an-die-front_id_72885571.html.
66. Keine Fortschritte für Russland bei Awdijiwka. Zeit online. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/ukraine-krieg-news-liveblog>.
67. Kiew schätzt Umweltschäden durch Staudamm-Zerstörung auf 1,5 Milliarden Dollar. Der Spiegel. URL: <https://t.ly/eiDrZ>.
68. Matthes J. Framing-Effekt: Zum Einfluss der Politikberichterstattung auf die Einstellungen der Rezipienten. München: Verlag Reinhard Fischer, 2007. 339 S.
69. Michaels J. The Discourse Trap and the US Military. New York: PALGRAVE MACMILLAN. 2013. 267 p.
70. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. 1994. 389 p.
71. Neubert A. Pragmatische Aspekte der Übersetzung. Leipzig, 1986. C. 94-95.
72. Neues grosses Wörterbuch. Fremdwörter mit den neuen Schreibweisen und Regeln der modernen deutschen Sprache. Sonderausgabe. Hard Cover Buch guter Zustand. Erscheinungsjahr: 2003. Ein Wörterbuch. 603 S.
73. Niki Lauda gibt sich nach Lungentransplantation kämpferisch. Focus online. URL: <https://t.ly/kE-Sr>.
74. NSU-Prozess: Zschäpes Machtspiele im Gerichtssaal. Der Spiegel. URL: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/nsu-prozess-zschaepes-machtspiele-im-gerichtssaal-a-1039065.html>.
75. Rheinmetall soll nächstes Jahr 32 Panzer an die Ukraine liefern. Frankfurter Allgemeine Zeitung. URL: <https://www.faz.net/aktuell/ukraine/ukraine-liveticker-rheinmetall-soll-2024-32-panzer-an-die-ukraine-liefern-faz-19030454.html>.
76. Schutte J., Einführung in die Literaturinterpretation / J. Schutte. 3., überarb. u. erw. Aufl. Stuttgart Weimar: Metzler. 1993. 228 S.
77. Springer Nature. Klinische Wochenschrift volume. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01873658>.

78. Stickel G. Neues und Fremdes im deutschen Wortschatz. // Aktueller lexikalischer Wandel. Berlin, New York. (Hrsg.) 2001. 189 S.
79. Tausende Zivilisten flüchten laut UN nach Süd-Gaza. Zeit online. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2023-11/news-israel-gaza-krieg-live>.
80. Talbot M. Media Discourse: Representation and Interaction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. 198 p.
81. Taylor P. A., Harris J. L. Critical theories of mass-media: then and now. L.: Open University Press, 2008. 263 p.
82. Theorie und Praxis der Übersetzung: Deutsch – Ukrainisch. Теорія та практика перекладу з німецької мови. Навч. посібник / С. В. Синегуб. К.: Вид. центр КНЛУ, 2018. 272 с.
83. Ukraine aktuell: NATO-Partner setzen Rüstungskontrolle aus. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/de/ukraine-aktuell-nato-partner-setzen-r%C3%BCstungskontrolle-aus/a-67336827>.
84. Van Dijk, T. Discourse analysis as ideology analysis. In Schäffner & Wenden (eds.), Language and Peace. Aldershot: Dartmouth Publishing, 1995. S. 17-33.
85. WAHRIG Deutsches Wörterbuch. Gütersloh/München : Wissen Media Verlag GmbH, 2011. 1728 S.
86. Weikart R. Die Rolle der Evolutionsethik in der NS-Propaganda und im weltanschaulichen NS-Unterricht // Ideologie und Moral im Nationalsozialismus / Hrsg. von W. Bialas, L. Fritze. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2014. S. 193-208.

ДОДАТОК А
КОРПУС ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ. ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА В
НІМЕЦЬКОМОВНИХ МЕДІА

1. Angriff, der – напад
2. Bediengerät, das – пристрій керування
3. bekämpfen – побороти
4. Betriebsstoff, der – паливо
5. besiegen – перемогти
6. Bombe, die – бомба
7. Brückenleger, der – мостовик, мостоукладач
8. Bundeswehr, die – бундесвер
9. Chemiewaffen, die – хімічна зброя
10. Deutsche Minenräumleitung, die (DMRL) – німецький мінно-тральний загін
11. digitales Aufklärungssystem, das – електронна розвідувальна система
12. digitales Bildmaterial, das – електронна картинка
13. Drehkopfverschluss, der – замикання ствола поворотом затвора
14. Einmannkabine, die – одномісна кабіна
15. Einsatz, der – введення в бій, ведення бою
14. einsetzen – вводити (до бою); застосовувати (в бою)
15. Einzel- und Gruppenzielen, die – поодинокі та групові цілі
16. erobern – завойовувати
17. Fahne, die – прапор або знамено
18. Fahrer, der – механік-водій
19. Feindbatterie, die – ворожа батарея
20. Feind, der – ворог
21. Feldwebel, der – фельдфебель
22. Front, die – фронт
23. Gardepanzerregiment, das – гвардійський танковий полк
24. Gegner, der – противник

- 25. Gemeindepolizei, die – місцева поліція
- 26. Generalstabsoffizier, der – офіцер служби генерального штабу
- 27. Geräckkraftwagen, der – вантажний автомобіль для особистих речей

військовослужбовців

- 28. Gewehrfeuer, das – гвинтівковий вогонь
- 29. Gewalt, die – насилля
- 30. Granaten, die – гранати
- 31. gewinnen – вигравати
- 32. Handschutz, der – цівка
- 33. Hecklagerung, die – підшипник заднього ходу
- 34. Heer, das – сухопутні війська
- 35. Hochseeflotte, die – океанський флот, флот відкритого моря
- 36. Informationskrieg, der – інформаційна війна
- 37. Jagdbomber, der – винищувач-бомбардувальник
- 38. Kampf, der – боротьба
- 39. kämpfen – боротися
- 40. kapitulieren – здатися
- 41. Konflikt, der – конфлікт
- 42. Korrekturwert, der – величина виправлення
- 43. Kulturkrieg, der – війна культур
- 44. Krieg, der – війна
- 45. Krieger, der – воїн
- 46. kriegerisch – войовничий
- 47. Kriegsgefangener, der – військовополонений
- 48. Kriegsgefangenenlager, das – табір військовополонених
- 49. Kriegsgefangene, die/der – військовополонені
- 50. Kriegsrecht, das – військовий стан
- 51. Kriegsbeginn, der – початок війни
- 52. Kriegsende, das – кінець війни
- 53. Kriegsverursacher, der – ініціатор війни

54. Kleinkrieg, der – локальна війна
55. Klimazone, die – кліматична зона
56. Kreuzer, der – крейсер
57. Landezone, die – район посадки (приземлення)
58. Lenkflugkörper, der – безпілотний літальний апарат
59. Macht, die – сила
60. Machtkampf, der – боротьба за владу
61. Manöver, das – маневр
62. Marinestreitkräfte, die – військово-морські сили
63. Marsch, der – марш
64. mobilisieren – привести в бойову готовність
65. Nuklearwaffen, die – ядерна зброя
66. Panzerhaubitze, die – самохідна броньована гаубиця
67. Reaktionsprodukt, das – продукт реакції
68. Reichweite, die – максимальна дальність польоту
69. Rohrführungshülse, die – напрямна втулка ствола
70. Säbel, der – шабля
71. SAGE – наземна напівавтоматизована система керування засобами протиповітряної оборони
72. Sanktionskrieg, der – санкційна війна
73. Schlachtflotte, die – лінійний флот
74. Schlagkraft, die – ударна сила
75. Schlagwaffe, die – холодна зброя
76. Schulterstütze, die – приклад
77. Schusswunde, die – вогнепальна рана
78. sicherheitspolitische Lage, die – військово-політична безпека
79. Soldat, der – солдат, рядовий
80. Sprengwirkung, die – руйнівна дія вибуху
81. Stammrolle, die – іменний список особового складу
82. Stammkommando, das – командування особового класу (кораблів)

83. Streitkräfte, die – збройні сили (держави)
84. Torpedoboot, das – міноносець
85. Triebwerkshebegeschirr, das – механізм підйому двигуна
86. U-Boot, das – підводний човен
87. Uniform, die – уніформа
89. verlieren – програвати
90. Vernichten, das – знищення
91. Visier, das – приціл
92. Waffe, die – зброя
93. Waffenlieferung, die – постачання зброї
94. Wirkungsgrad, der – рівень коефіцієнту корисної дії
95. Wahlsieg, der – перемога на виборах
96. Wahlniederlage, die – поразка на виборах
97. Wunderwaffe, die – надзброя
98. Zielentfernung, die – відстань до мети
99. AF (Aufklärungsflugzeug, das) – літак-розвідник
100. RZM (Radzugmittel, das) – колісний тягач
101. DFF (Drehfunkfeuer, das) – радіомаяк кругового випромінювання
102. MAB (Motorausbildungsboot, das) – навчальний катер
103. BCH (Brigadeführer, der) – командир бригади
104. GA (Generalarzt, der) – бригадний генерал медслужби
105. S (Stabsoffizier, der) – офіцер штабу
107. Zugf. (Zugführer, der) – командир взводу
108. MZ (Mehrzweckmunition, die) – багатоцільові боєприпаси
109. GBV (Gleiteintauchbombe, die) – плануюча протичовнова авіаційна бомба
110. BMK (Bordmaschinenkanone, die) – бортова автоматична гармата
112. EATZ (elektronische automatische Telefonzentrale, die) – електронна автоматична телефонна станція;
113. RA (Richtantenne, die) – антена спрямованої дії

114. FKS (Funkkommandosender, der) – радіопередавач команд
115. Zg. (Zug, der) – взвод
116. PzBtl (Panzerbataillon, das) – танковий батальйон
117. RVP (Regimentsverbandplatz, der) – полковий медичний пункт
118. FmKp (Fernmeldekompanie, die) – рота зв'язку
119. NATO – Північно-Атлантичний альянс
120. VN (Vereinte Nationen) – ООН (Організація об'єднаних націй)
121. GAS (Globale UN-Antiterror Strategie) – Глобальна контртерористична стратегія ООН
122. IKRK (das Internationale Komitee vom Roten Kreuz) – Міжнародний комітет Червоного Хреста
123. ISW (Institute for the Study of War) – Інститут дослідження війни
124. KSE (Abrüstungsvertrag über konventionelle Streitkräfte in Europa) – Договір про роззброєння звичайних сил у Європі
125. INF-Vertrag (Mittelstrecken-Nuklearstreitkräfte-Vertrag) – Договір про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності
126. SBU (Security Service of Ukraine) – Служба безпеки України
127. GUR (Militärnachrichtendienst, der) – Головне управління розвідки Міністерства оборони України
128. SRD (Streifendienst, der) – Патрульна служба
129. OA (Offizieranwärter, der) – кандидат в офіцери
130. SNZ (Stütznachrichtenzentrale, die) – опорний вузол зв'язку
131. ISAF-Einsatz (ISAF – International Security Assistance Force) – місія ISAF в Афганістані (Місія міжнародних сил щодо сприяння безпеки)
132. KFOR (Kosovo Force) – місія КФОР (Міжнародні сили з підтримки миру в Косові)
133. SEATO (SouthEast Asia Treaty Organization) – Організація країн Південно-Східної Азії
134. TF-Boot (Tragflächenboot, das) – судно на підводних крилах
135. WO (Wachoffizier, der) – вартовий

136. GFZ (Gefechtsführungszentrum, das) – ЦБУ (Центр бойового управління)